

Haastattelupuheen rekontekstualisointi sitaateiksi lehtijuttuun

LAURI HAAPANEN

1 Johdanto

Referointi eli aiemmin esitetyn tai kuvitellun puheen, kirjoittamisen tai ajattelun representointi oman puheen tai tekstin osana on keskeinen kielenkäytön ilmiö. Lukuisista, osin kielikohtaisista referoinnin keinoista (ks. Kuiri 1984: 1) suora esitys eli sitaatti on referointimuoto, jossa referoija ikään kuin luopuu kontrollistaan suhteessa referoitavaan henkilöön (Kalliokoski 2005). Toisin sanoen suorassa esityksessä säilyvät paitsi alkuperäisen puhujan sanat ja rakenteet myös alkuperäinen propositionaalinen sisältö ja illokutiivinen sävy (Short 1988: 67–71; vrt. esim. Penttilä 1963: 647; Kuiri 1984: 3; Koski 1985: 76; ISK 2004 § 1457).

Edellä mainittu kontrollista luopuminen on toki vain näennäistä. Se, millä tavoin suora esitys käytännössä toteutuu, vaihtelee merkittävästi kulloisenkin kielenkäyttötilanteen mukaan ja pyrkii palvelemaan juuri kyseisen tilanteen tarkoitusperiä (esim. Ekström 2006; Scollon 2004). Tässä artikkelissa tutkin suoraa esittämistä osana journalistista työprosessia.¹ Tarkemmin sanoen selvitän empiirisen aineiston pohjalta sitä, mikä on journalistisessa haastattelussa esitetyn puheen ja siitä lehtijuttuun² tehdyn suoran esityksen eli sitaatin suhde. Lisäksi tarkoitukseni on jäsentää, millaisia osaprosesseja journalistinen siteeraus sisältää.

Siitä, miten puhetta tulisi sitaateiksi kirjata, on toimitustyön alalla vain vähän ohjeistuksia saati sääntöjä. Huomionarvoista ensinnäkin on, ettei suuri osa opaskirjallisuudesta käsittele siteerausprosessia käytännössä ollenkaan (esim. Clark 2006; Flaherty 2009; Jacobi 1991; Kotilainen 2003; Kramer & Call toim. 2007; Lundberg 1992, 2001). Ne oppaat, jotka siteeraamista ohjeistavat, voi jakaa karkeasti kahteen: jyrkimpien näkemysten mukaan haastattelussa esitetyn puheen ja siitä tehdyn sitaatin tulee vastata toisiaan sanatarkasti (esim. Adams 2001: 80–83; Goldstein 2009: 232), kun taas

1. Kiitän erityisesti Ritva Laurya, Henna Makkonen-Craigia ja Minna Jaakolaa artikkelikäsitteilytoiminnan kommentoinnista sen eri vaiheissa. Lisäksi kiitän *Virittäjän* anonyymejä arvioijia paneutuneista kommentista ja arvokkaista muokkausehdotuksista, joiden myötä artikkelin rakenne, käsittevalinnat ja analyysi selvästi paranivat.

2. Käytän journalistisesta artikkelista nimityksiä *lehtijuttu* ja *juttu*, koska ne ovat media-alalla vakiintuneessa käytössä olevaa sanastoa (Kuutti 2012: 77).

maltillisemmissä näkemyksissä kielellisen asun hienoinen muokkaus sallitaan, kunhan siteerattavan puheen merkitys ei muotoa hiottaessa muutu (esim. Ruberg toim. 2005: 123; Töyry, Rätty & Kuisma 2008: 92–93). Sitä, mitä käsitteet muoto ja merkitys näissä yhteyksissä tarkoittavat, ei kuitenkaan juuri täsmennetä. Edellä esitetyt opaskirjallisuuden suuntaviivat ovat nousseet esiin myös silloin, kun toimittajien näkemyksiä siteerauskäytännöistä on selvitetty puolistrukturoiduissa haastattelututkimuksissa (ks. Lee 2004: 114; Haapanen 2011: 80–83). Lainsäädäntöä ei journalistisen työn siteerauskäytännöistä Suomessa ole, eikä toimitustyön itsesääntelyyn tarkoitettu eettinen ohjeisto, *Journalistin ohjeet* (2014), anna siteerauksen käytäntöihin konkreettisia neuvoja. Julkisen sanan neuvosto, joka tulkitsee hyvää journalistista tapaa *Journalistin ohjeiden* pohjalta, on silloin tällöin käsitellyt siteeraukseen liittyviä kanteluita, mutta kattavia linjanvetoja näiden päätösten perusteella ei ole tehtävissä.³ Yhden suurellisen, yhdeksän vuotta kestäneen oikeustaistelun siteerauksen työikänteistä kansainvälinen journalismin historia tuntee (ks. Forde 2008).

Artikkelini edustaa medialogistiikkaa, joka on (journalistista) mediaa nimenomaan kielenkäytön näkökulmasta tarkasteleva soveltavan kielitieteen tutkimus-suunta. Journalistinen media on yhteiskunnallisesti tärkeä toimintaympäristö, ja sen kielenkäyttö eroaa tai voi erota kielenkäytöstä muissa toimintaympäristöistä. Medialogistiikan kysymyksenasettelut nousevat journalistiselle alalle relevanteista ristiriidoista, ja näitä kysymyksiä tarkastellaan kielentutkimuksen keinoin hyödyntämällä tarvittaessa myös kirjoittamisen tutkimuksen ja yhteiskuntatieteiden teorioita ja menetelmiä. (Esim. NewsTalk&Text Research Group 2011; Perrin 2013.)

Täsmällisemmin artikkelini vastaa viime aikoina voimistuneeseen tutkimusintressiin, joka pyrkii selvittämään kielellisen toiminnan ympärille kietoutuvia työprosesseja uutisjournalismissa (*linguistics of newswriting*, ks. Perrin 2013: 31). Tutkimuksen kohteina ovat olleet muun muassa toimitussihteerien editointityöskentely (Vandendaele, Cuypere & Van Praet 2015), toimittajan rooli lähdemateriaalien representoinnissa (Van Hout & Macgilchrist 2010), multimodaalisuus toimitustyössä (Perrin 2015) sekä toimittuksellinen haastattelu ”uutisia tuottavana koneena” (Nylund 2011). Kaikkia näitä tutkimuksia yhdistää empiirinen ja etnografinen tutkimusote.

Toisin kuin edellä mainitut tutkimukset, tämä artikkeli ei rajaudu vain uutisjournalismiin vaan ottaa tarkasteluun myös muuntyyppiset kirjoitetun journalismin julkaisutyyppit, kuten aikakauslehdet sekä asiakas- ja järjestölehdet, jotka näyttävät jääneen tutkimuksessa sivuosaan (ks. myös Holmes 2008: viii; Töyry, Saarenmaa & Särkkä 2011). Tiedossani ei ole myöskään sellaista aiempaa tutkimusta, joka osoittaisi, että tietty journalistinen laji- tai alalajityyppi – joiden luokittelu on kaukana yksiselitteisestä (Töyry 2005: 21–25) –, juttutyypit tai jokin muu yksittäinen tekijä olisi ratkaisevassa asemassa siinä, miten haastattelupuhetta sitaateiksi representoidaan. Muu tutkimus sitä vastoin osoittaa, että siteerauskäytäntöihin vaikuttavat monet tilanteiset muuttujat sekä edelleen lehden ja julkaisijan arvot ja tavoitteet, yleisön toiveet ja yleinen journalistinen kulttuuri (Haapanen, tulossa 2016a, 2016b, 2016c).

3. <http://www.jsn.fi/>. Ks. siteeraukseen liittyvät päätökset 2000-luvulla päätösnumeroilla 5719, 4814, 4239, 4022, 3563 ja 3249.

Aiempi siteerausta käsittelevä medialogvistinen tutkimus on keskittynyt ennen muuta televisiouutisten tuotannon tarkasteluun (esim. Ekström 2001; Kroon Lundell & Ekström 2010; Nylund 2003), mutta harvalukuinenkin kirjoitettu journalistisia käsittelevä sitaattitutkimus kyseenalaistaa sen suoraviivaisuuden, jolla siteerausta alan kirjallisuudessa ohjeistetaan. Johnson Barellan (2005) tutkimuksen mukaan tiedotustilaisuuksien ja julkisten puheiden pohjalta tehtyjen lehtijuttujen sitaateista vain joka viides oli täysin sanatarkka ja muokkaukset vaihtelivat pienistä muutoksista laajaan uudelleenmuotoiluun. Julkisten kokousten, oikeudenkäyntien ja luentojen pohjalta julkaistuja sanomalehti uutisia tarkastellut Lehrer (1989) havaitsi samansuuntaisesti, että sitaatteihin oli tehty usein huomattavia muutoksia. Siitä huolimatta puheen ja sitaattien perusteella tehtävät tulkinnat olivat hänen mukaansa vain harvoin ristiriidassa keskenään (mas. 120–121). Muita laajoihin empiirisiin aineistoihin perustuvia tutkimuksia toimituksellisessa haastattelussa esitetyn puheen ja siitä lehtijuttuihin tehtyjen suorien esitysten eli sitaattien suhteesta ei tiettävästi ole.⁴ Niinpä erityisesti lehtisiteerauksen tutkimukselle on katsottu olevan ”pakottava tarve” (Nylund 2006a: 151). (Ks. Haapanen & Perrin, tulossa 2017.)

Tekstin dialogisuus, intertekstuaalisuus ja polyfonia ovat olleet fennistisen tekstin ja diskurssitutkimuksen avainkäsitteitä jo 1990-luvulta lähtien (ks. esim. Makkonen-Craig 2014 lähteineen; viimeaikaisista tutkimuksista ks. etenkin Honkanen 2012; Juvonen 2014; Virtanen 2015). Laajemmin tutkimukseni osallistuu keskusteluun siitä, millainen on puheen ja kirjoituksen suhde (esim. Tiittula & Nuolijärvi toim., tulossa 2016) ja erityyppisten aineistojen asema tutkimusaineistona (esim. Karlsson & Makkonen-Craig 2014). Aiemmissä tutkimuksissa puheen ja kirjoituksen suhdetta on jäsennetty analysoimalla muun muassa kuulustelupöytäkirjoja (esim. Jönsson & Linell 1991; Komter 2006; Van Charldorp 2014), eduskunnan pöytäkirjoja (Voutilainen, tulossa 2016; Slembrouck 1992), tutkimushaastatteluja (Maynard & Schaeffer 2006) ja terapiaistuntoja (Ravotas & Berkenkotter 1998). Oma lajinsa ovat tutkimusasetelmat, joissa kielellisesti ja kielitieteellisesti kouluttamattomia henkilöitä on pyydetty siirtämään puhuttua vuorovaikutusta kirjalliseen muotoon (Haviland 1996). Yksityiskohdallisen analyysin avulla nämä tutkimukset ovat osoittaneet, että kielenaines muuttuu monella tavalla, kun sitä siirretään puheesta kirjoitukseksi. Erityisesti tähän muunto-prosessiin vaikuttavat käytössä oleva viestintäkanava ja institutionaalinen konteksti.

Artikkelini jakautuu kuuteen lukuun. Luvussa 2 esittelen teoreettisena viitekehiksenä toimivan rekontekstualisoinnin käsitteen ja luvussa 3 tutkimusaineiston ja -menetelmän. Luku 4 on analyysiluku, jossa kuvaan, millä tavoin haastattelussa tuotettu kielenkäyttö siirtyy sitaatiksi lehtijuttuun. Luvussa 5 kokoan yhteen tutkimuksessa havaitut siteerauksen tendenssit. Artikkelini päättyy tuloksia tarkastelemaan lukuun 6.

4. Esimerkiksi Bell (1991) käyttää aineistonaan omia, toimittajana käsin tekemiään muistiinpanoja. Cotter (2010: 148–151) puolestaan esittelee sitaattien tehtävien ohella muutamia havaintoja siitä, miten puhetta kirjoitukseksi muokataan. Hän ei kuitenkaan eksplikoiv, millaisen aineiston perusteella havainnot on tehty, ja havainnot vaikuttavat perustuvan sekä yleisiin käsityksiin siteerauksesta (erit. mts. 148) että hänen omiin kokemuksiinsa toimittajan työssä (erit. mts. 149–150).

2 Rekontekstualisoinnin käsite

Intertekstuaalisuus on kielen lähtökohtainen ja läpileikkaava ominaisuus, minkä vuoksi siitä on tullut humanistisilla ja yhteiskuntatieteellisillä aloilla taajaan ja monin eri tavoin käytetty käsite (Bahtin 1981; Fairclough 1992; Heikkinen, Lauerma & Tiililä 2012; Solin 2006). Laajasti ottaen intertekstuaalisuus tarkoittaa tekstienvälisyyttä yhtäältä siitä näkökulmasta, että tietty teksti sisältää eksplisiittisesti aineksia toisesta tekstistä, ja toisaalta siten, että samantyyppiset tekstit ovat lajiyhteydessä toisiinsa eli edustavat tiettyä kirjallista perinnettä.

Tässä artikkelissa tarkastelen intertekstuaalisuutta siitä näkökulmasta, millä tavoin haastatteluissa esitetty puhunnos representoidaan suorana esityksenä eli sitaatteina lehtijutuissa. Sitaatit erottuvat muusta tekstistä ja muista referoinnin muodoista ortografisten merkintöjen perusteella, joina julkaisun konventiosta riippuen toimivat joko lainausmerkit tai repliikkiviiva. Toisin sanoen en määrittele sitaattia tässä tutkimuksessa kieliopillis-syntaktis-diskursiivisten piirteiden perusteella (ks. Waugh 1995: 139–141). Tämä ratkaisu on linjassa toimitustyössä vallitsevan käytännön kanssa ja mahdollistaa sen, että tutkimuksen tulokset ovat relevantti puheenvuoro ohjeistuksen ja käytännön välisestä ristiriidasta journalistisessa siteerauksessa.

Käsitteellistän siteerausprosessin *rekontekstualisoinniksi*. Tämä käsite on tapana jäljittää sosiologi Bernsteiniin (1990), jonka mukaan alkuperäisestä kontekstistaan irrotettu ja uuteen kontekstiin asemoitu teksti muokkautuu muun muassa ”valinnan, yksinkertaistamisen, tiivistämisen ja yksityiskohtaistamisen” kautta (mts. 61). Bauman ja Briggs (1990: 73) kuvaavat antropologian näkökulmasta samantyyppistä ilmiötä: tietty osuus diskurssia muokataan ”erotettavissa olevaksi tekstiksi” ja rekontekstualisoidaan (ks. myös Blommaert 2005). Sitä, missä suhteessa rekontekstualisoitu tekstinosa on yhtäältä alkuperäiseen ja toisaalta uuteen kielenkäyttötilanteeseen, Bauman ja Briggs ehdottavat tarkasteltavaksi muun muassa kehystämisen, puhefunktion, indeksikaalisuuden ja kääntämisen näkökulmista (mts. 76–76).

Tässä artikkelissa seuraan Linellin määritelmää rekontekstualisoinnista (1998a: 154–158; 1998b: 143–157). Linellin mukaan kyseessä on ”dynaaminen muokkausprosessi”, jonka kuluessa tietty sisältö siirtyy yhdestä kielenkäytön ympäristöstä toiseen. Linelliläinen rekontekstualisoinnin käsite on lehtisiteerauksen tutkimiseen erityisen käyttökelpoinen, sillä se korostaa kontekstien erillisyyttä ja niiden merkitystä siteerausprosessissa ja mahdollistaa lehtisiteerauksen jäsentämisen nimenomaan kontekstien muuttumisesta käsin. Näin huomio voidaan tutkimuksessa kohdistaa niihin muutoksiin, joita rekontekstualisoidussa tekstissä ja sen tulkinnassa tapahtuu. Journalistisissa teksteissä erillisuus näkyy konkreettisesti siinä, että haastattelusta siteerattu teksti eksplisiittisesti merkitään (lainausmerkein tai repliikkiviivalla) ja sen ilmoitetaan (esim. johtolauseella tai -ilmauksella) olevan peräisin muusta kielenkäyttöympäristöstä eli (usein) toimituksellisesta haastattelusta. Niin ikään Linellin määrittelemä rekontekstualisoinnin käsite on ollut aiemminkin käytössä puheen ja kirjoituksen suhdetta koskeissa tutkimuksissa (esim. Sarangi & Bookes-Howell 2006; Mikkola 2014; Nissi & Lehtinen 2015).

Linell jäsentää rekontekstualisointiprosessista kolme osaprosessia (1998a: 154–155): Ensiksi puhunnoksen, tekstin tai genren jokin osa tai ominaisuus irrotetaan alkuperäisestä kontekstistaan. Seuraavaksi se asemoidaan toiseen kontekstiin. Dynaaminen muokkausprosessi jatkuu kolmannessa vaiheessa, jossa ”sisällöt usein altistuvat tekstuaalisille muutoksille”, kuten tekstin yksinkertaistamiselle ja yksityiskohtaistamiselle sekä merkitysten uudennlaisille painotuksille. (Mts. 155.)

Lisäksi Linell erottelee (1998a, 1998b) kolme rekontekstualisoinnin ulottuvuutta. Ensinnäkin rekontekstualisointia voi tapahtua tietyn tekstin tai keskustelun sisällä (*intratextual recontextualisation*). Näin tapahtuu esimerkiksi toimituksellisessa haastattelussa, jos jompikumpi keskusteluun osallistujista, toimittaja tai haastateltava, poimii uudelleen keskustelun alaiseksi jotain keskustelussa aiemmin mainittua. Toiseksi rekontekstualisointi voi tapahtua keskustelujen tai tekstien välillä (*intertextual recontextualisation*). Nimenomaan tästä on kyse siteerauksessa: toimituksellinen haastattelu on kasvokkai keskustelu, josta toimittaja siirtää tekstiaineesta tai asiasisältöjä kirjalliseen lehtijuttuunsa, jolloin kyseisten elementtien tulkinta voi muuttua kontekstin vaihtumisen takia. Kolmanneksi rekontekstualisointia voi tapahtua tiettyjen kielenkäyttötilanteiden sijaan abstraktimmin ja yleisemmin eri puhe- ja ajattelutapojen välillä (*interdiscursive recontextualisation*). Toimitusmaailmassa tähän törmätään muun muassa silloin, kun toimittaja ”kääntää” asiantuntijahaastateltavan ajatusmaailman lehden lukijakunnalle ymmärrettäväksi (ks. Kulkki-Nieminen 2010).

Rekontekstualisoinnin kohteiksi voidaan poimia monenlaisia seikkoja. Ensinnäkin kyseeseen voivat tulla yksittäiset sananvalinnat tai pidemmät tekstikatkelmat. Konkreettisen tekstiaineen sijaan rekontekstualisoitavaksi voivat toisaalta valikoitua myös väitteet ja päättelyketjut sekä kertomukset ja vielä abstraktimmin arvot, ideologiat ja ajattelu- ja puhutavat. (Linell 1998a: 154–155.) Toisin sanoen rekontekstualisointi voi todentua hyvin monenlaisena referointina: Jatkumon yhdessä päässä ovat yleiset ja sumearajaiset, vaikeasti mihinkään yksilöitävissä olevaan lähtökontekstiin jäljitettävät vaikutteet. Jatkumon toisessa päässä ovat puolestaan lehtisitaattien tapaiset sanatarkat (tai sellaisina esitetyt, ks. Koski 1985: 76), tietyn kielenkäyttäjän tuottamiksi lähteytetyt suorat esitykset.

Huomionarvoista kuitenkin on, että edes silloin, kun referointi on merkitty muodollisesti suoraksi esitykseksi, kyse ei ole kielenaineen mekaanisesta siirtämisestä tai toistamisesta. Ensinnäkin uusi kielenkäyttöympäristö asettaa vaatimuksia puheen tai tekstin kielelliselle asulle, minkä lisäksi sitaatti tuo mukanaan kontekstuaalisia piirteitä myös alkuperäisestä kielenkäyttötilanteesta. Esimerkiksi siihen tapahtumaan, jonka hallituspuolueen edustaja sanallistaa ”voitoksi”, voidaan oppositiopuolueen lehdessä viitata voittona vain, jos siteeratun diskurssin alkuperäisiä kontekstuaalisia piirteitä tuodaan relevanteissa määrin juttuun mukaan. Tämän vuoksi siteeratun kielenaineen lisäksi myös lähtö- ja kohdekontekstit ovat oleellisia analyysikohteita rekontekstualisointia tutkittaessa.

3 Aineisto ja tutkimusmenetelmä

Jotta voidaan kuvata rekontekstualisointiprosessin aikana tapahtuvia muutoksia, tarvitaan aineistoa vähintään kahdesta ajallisesti eri hetkestä. Tässä artikkelissa pääasiallisesti käytetty aineisto koostuu toimituksellisten haastatteluiden nauhoituksista ja niiden pohjalta tehdyistä lehtijutuista, minkä lisäksi käytettävissä on joiltakin toimittajilta heidän haastattelutilanteessa käsin tekemänsä muistiinpanot. Tekstianalyysiä ja rekontekstualisointiprosessin kuvausta täydennän lisäksi retrospektiivisiä haastatteluja sisältävällä aineistolla.

Tutkimusaineistoni lähtökohtana on toimituksellinen haastattelu. Kyseessä on toimittajan kasvokkain tai puhelimitse yhden tai useamman henkilön kanssa käymä haastattelukeskustelu, jolla on selvästi määritelty ammatillinen päämäärä, tiedon kerääminen lehtijuttua varten. Keskustelijoilla on toimituksellisessa haastattelussa varsin vakiintuneet osallistujaroolit: toimittaja järjestää haastattelutilanteen sekä kysyy kysymyksiä ja tuo teemoja keskusteluun, haastateltava(t) vastaa(vat) ja kommentoi(vat). Lisäksi toimituksellisilla haastatteluilla on pääpiirteiltään vakiintunut kokonaisuusjäsenely (alkutervehdykset, varsinainen haastattelu, keskustelun päättäminen).

Tutkimustani varten pyysin 13 toimittajaa nauhoittamaan minulle yhdestä kahteen toimituksellista haastatteluun. Lisäksi nauhoitin kolme tiedotustilaisuutta. En kertonut toimittajille etukäteen, mitä olen tutkimassa, enkä ollut itse läsnä haastatteluissa. Niiltä toimittajilta, jotka tekivät haastattelusta muistiinpanoja käsin, pyysin käyttööni kopion muistikirjasta.⁵ Aineistoni 20 nauhoituksen pituudet vaihtelivat vajaasta kahdesta minuutista lähes kahteen tuntiin. Litteroin nauhoitukset keskustelunanalyysissä käytettyjä merkkejä soveltaen (ks. liite 1 s. 293), kuitenkin esimerkiksi taukojen pituuk-sien ja muiden prosodisten piirteiden osalta hieman karkeammin kuin keskustelun-analyysissä ja murteen tutkimuksessa yleensä.

Aineistoni toisen kokonaisuuden muodostavat toimituksellisten haastatteluiden ja tiedotustilaisuuksien pohjalta julkaistut 21 lehtijuttua⁶. Niiden julkaisufoorumit olivat erityyppisiä sanoma-, aikakaus- ja asiakaslehtiä sekä näiden sähköisiä julkaisuja, ja ne ilmestyivät kaikki Suomessa ja suomeksi. Jutut julkaistiin vuosina 2012–2014.

Edellä kuvattujen pääasiallisten aineistojeni lisäksi hyödynnän retrospektiivisiä haastatteluja sisältävää aineistoa. Sen avulla tarkennan rekontekstualisaatioprosessin jäsenystä sekä selvitan syitä analyysini osoittamille, siteerattaessa tapahtuneille muokkauksille. Tämä aineisto rekonstruoi edellä kuvattujen toimittajien työnteon aikaisia ajatuskuluja stimuloitun mieleenpalauttamisen⁷ avulla (menetelmästä tarkemmin ks. Haapanen, tulossa 2016b). Kaikkiaan stimuloitu mieleenpalauttaminen tehtiin

5. Minulla on toimittajilta kirjallinen lupa haastatteluiden ja muistiinpanojen tutkimuskäyttöön. Tässä artikkelissa esittelen analyysiäni neljän aineistoesimerkin avulla, ja näissä aineistoesimerkeissä esiintyviltä haastateltavilta olen myös pyytänyt tutkimusluvan.

6. Ero haastattelunauhoitusten ja julkaistujen juttujen lukumäärän välillä johtuu siitä, että aineistossani on erään tiedotustilaisuuden pohjalta kaksi eri julkaisuun tehtyä lehtijuttua.

7. *Stimulated recall* -menetelmällä ei ole vakiintunutta suomenkielistä nimeä. Satunnaisia kertoja on käytetty nimiä *virikkeillä tuettu mieleenpalauttaminen*, *virikkeitä antava haastattelu* sekä virheellisesti *virikehaastattelu* (vrt. Ruusuvuori & Tiittula 2005: 55–56). Koska nämä eivät mielestäni kuvaa menetelmää hyvin, käytän nimeä *stimuloitu mieleenpalauttaminen*.

yhdelletoista toimittajalle. Tämän aineiston litteraatissa pyrin sanasanaiseen tarkkuuteen, mutta keskusteluanalyysissä käytettyä litterointitarkkuutta ei ollut tarkoituksenmukaista soveltaa (Tiililä 2007: 25). Tämä lisäaineisto luo ainutlaatuisen mahdollisuuden tutkia niitä kirjoitusstrategioita ja työkäytäntöjä, joihin pelkkien tekstidokumenttien avulla ei ole pääsyä (Perrin 2013: 62).

Analyysissäni kuvaan niitä muutoksia, joita haastatteludiskurssi eli haastattelun aikainen toimittajan ja haastateltavan puhunnos on sitaateiksi rekontekstualisoitaessa läpikäynyt (*version analysis*, Perrin 2013: 62). Analyysin perustana on tekstianalyysi, joka hyödyntää fennistisen vuorovaikutuslingvistiikan, tekstin- ja diskursshintutkimuksen sekä sanaston- ja kieliopintutkimuksen lähtökohtia ja tutkimustuloksia. Siteerausprosessia jäljittävässä tutkimusasetelmassani keskeistä on vertailu: tekstiasun ja tilanteisen tulkinnan tarkastelu eri tekstiversioissa – haastatteluissa, muistiinpanoissa ja lehtijutun sitaateissa – on välivaihe, mutta vasta näiden ominaisuuksien ”etenemisen” analysoiminen läpi tekstilajiketjun (Fairclough 1992: 130) vastaa tutkimuskysymykseeni siitä, mitä rekontekstualisointiprosessissa tapahtuu. Tämä on huomionarvoista, sillä journalismin tutkimus nimenomaan kielitieteellisestä näkökulmasta on rajoittunut usein valmiiden tekstien eli produktien analyysiin (NewsTalk&Text Research Group 2011: 1843–1844) ja jättänyt tuotantoprosessin huomiotta (vrt. esim. Helle 2010). Silloin, kun tutkijoilla näyttää olleen haluja myös prosessin kuvaukseen, yksinomaan tuotteja sisältävän aineiston pohjalta tehdyt päätelmät ovat jääneet huteriksi (esim. Pietilä 1993; Satoh 2001; Short, Semino & Wynne 2002).

4 Haastattelupuheen rekontekstualisointi sitaateiksi

Tässä luvussa analysoin erilaisia tapoja, joilla toimituksellisen haastattelun kielenkäyttöä rekontekstualisoidaan suoraksi esitykseksi eli sitaateiksi lehtijuttuihin. Jäsenmän tapoja Linellin hahmottelemien kolmen osaprosessin avulla. Rekontekstualisointia havainnollistan neljän haastattelu–lehtijuttu-parin avulla. Tarkastelemani jutut ovat eri lehdistä ja eri toimittajien tekemiä, ja ne on valittu esittelemään monipuolisesti erilaisia aineistossani esiintyviä siteerauskäytäntöjä.

Toimituksellisen haastattelun litteraateista olen lihavoanut kohdat, joihin sitaatti näyttäisi perustuvan. Lehtijutun rivit olen merkinnyt aakkosin, haastattelun rivit numeroin. Esimerkeissä esiintyvät nimet olen muuttanut ja anonymisoinut juttuja muiltakin osin. Käytän esimerkeistä nimiä Bisnestausta, Asumisjärjestelyt, Näyttelijä ja Kulutusvalinnat.

4.1 Haastattelupuheen jakautuminen tekstiin

Tarkastelen ensimmäisenä haastattelun ja lehtijutun intertekstuaalista suhdetta yleisesti. Bisnestausta-esimerkin avulla näytän, millä eri tavoilla lehtijuttu perustuu haastattelussa esitetylle puheelle ja miten rekontekstualisoinnin kolme osaprosessia siitä hahmottuvat.

Bisnestausta-esimerkki on erikoisaikakauslehdessä julkaistu juttu, jonka aiheena on eettistä ruokaa myyvä yritys ja tämän yrityksen omistaja-toimitusjohtaja. Juttu perustuu toimitukselliseen haastatteluun, jossa keskustelevat toimittaja ja haastateltava, joka on edellä mainittu omistaja-toimitusjohtaja. Haastattelun 48-minuuttisessa äänitallenteessa toimittaja esittää osin ennakolta hahmottelemiaan, osin haastattelutilanteessa syntyneitä kysymyksiä, joihin haastateltava vastaa. Tämän ohella toimittaja ajattelee selvien kysymysten sijaan monissa kohdin ikään kuin ääneen, minkä pohjalta haastateltava sitten lähtee assosioimaan omia näkemyksiään (ks. lukua 4.2, esim. 2 r. 1–5). Lisäksi haastateltava kertoo oma-aloitteisesti ja vapaamuotoisesti monista asioista, esimerkiksi yrityksensä taustoista. Yksityiskohtainen tarkastelu paljastaa haastattelun kauttaaltaan vuorovaikutteisen luonteen; haastattelu on toimittajan ja haastateltavan reaktiivista vuorottelua, jonka kuluessa toimittaja esimerkiksi myötäilee haastateltavaa pienin dialogipartikkelein, joiden tehtävänä on muun muassa antaa haastateltavalle lupa jatkaa vuoroaan (esim. Hakulinen 1997: 50–51). Haastattelun pohjalta tehty juttu on noin 2 200 merkin mittainen, ja se rakentuu pääjutusta ja ”faktaboksi”-tyyppisestä kainalojutusta. Juttu sisältää neljä haastateltavan sanomaksi merkittyä sitaattia.

Bisnestausta-esimerkissä – kuten aineistossani yleisestikin – toimituksellisen haastattelun ja sen pohjalta tehdyn lehtijutun suhde on läpeensä intertekstuaalinen. Kuva 1 (seur.sivulla) havainnollistaa tätä intertekstuaalisuutta: kuvan vasemmalla puolella on aikajana 48-minuuttisesta haastattelusta, oikealla puolella kaavio lehtijutusta (pois lukien kainalojuttu, joka sekin perustuu lähes kokonaisuudessaan haastateltavan antamiin tietoihin). Olen erottanut kaaviosta Bellin (1991: 61) jaottelua mukailleen kolme erilaista tekstielementtiä, joista kustakin annan alla esimerkin:

SITAATTI = haastateltavan sitaatti (*direct quotation*)

”Meillä kaikilla perustajilla on bisnestausta. Totta kai me seistään näiden arvojen takana, mutta nähtiin että Suomessa on selkeä markkina tälle. Tärkeää on se, että suomalaiset saavat aitoa ruokaa kohtuuhintaan.”

EPÄS. = epäsuora esitys (*indirect quote*)

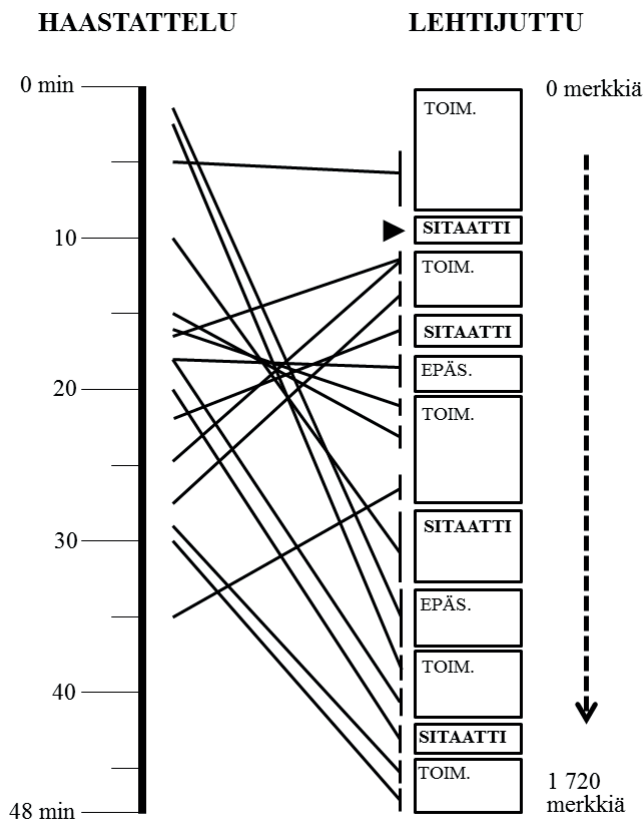
Siihen tarvitaan rahoituskierros, jonka neuvottelut ovat Mattilan mukaan parhailaan käynnissä.

TOIM. = toimittajan lähteyttämätön kerronta (*unattributed information*)⁸

Ensi vuonna on tarkoitus avata jo useita uusia myymälöitä. Muutaman vuoden kuluessa kauppoja on tarkoitus olla toiminnassa jo 20–30.

8. Pietilä (1993) pyrkii jakamaan tällaisen eksplisiittisesti lähteyttämättömän toimittajan kerronnan edelleen *toimittajan kerrontaan ja johtolauseettomaan epäsuoraan esitykseen* (jota osa Pietilän käyttämistä lähteistä kutsuu *vapaaksi epäsuoraksi esitykseksi*). Hänellä ei kuitenkaan ole aineistonaan niitä alkuperäis(haastattelu)tekstejä, joille hänen tutkimansa uutisjutut perustuvat. Tämän vuoksi esimerkiksi toimittajan kerronnaksi määrittyvä tekstijakso saattaa todellisuudessa olla johtolauseetonta epäsuoraa esitystä, johon ei ole osunut mukaan yhtään haastateltavan näkökulman paljastavaa kielellis-tyyillisistä aineista. Tämä on tilanne esimerkiksi Bisnestausta-esimerkkijutun lähteyttämättömässä kerronnassa. Tämän artikkelin puitteissa keskustelu vapaan epäsuoran esityksen (mahdollisesta) olemuksesta journalismissa ei ole relevantti.

Olen yhdistänyt viivalla ne kohdat haastattelusta ja jutusta, jotka vastaavat toisiaan paitsi asiasisältönsä myös enemmän tai vähemmän tekstiaineksensa osalta. Jutussa on neljä sitaattia, joista kolme vastaava puhunnos on löydettävissä haastattelusta. Jutun ensimmäinen, nuolenpäällä merkitty sitaatti perustuu sen sijaan toimittajan retrospektiivisen haastattelun mukaan keskusteluun, jonka hän kävi haastateltavan kanssa ennen varsinaista nauhoitettua haastattelua.

Kuva 1.
Haastattelun ja lehtijutun intertekstuaalinen suhde (Bisnestausta-esimerkki).

Kuvasta 1 huomaa, että lehtijuttu on rakennettu lähes kokonaan toimituksellisen haastattelun pohjalta (ks. myös Bell 1991: 61–63). Pääasiassa haastattelusta rekontekstualisoitua puhetta on käytetty lehtijutussa lähteyttämättömänä, ikään kuin jutun tekijäksi nimetyin toimittajan omana kerrontana. Tällaisissa tapauksissa lehtijutusta ei käy ilmi, että tekstiaines on peräisin haastattelusta. Toisaalta haastattelun tekstiainesta on käytetty jutussa haastateltavalle lähteytettynä epäsuorana esityksenä ja suorana esityksenä eli sitaatteina. Huomionarvoista on, että lehtijuttu sitaatteineen on kerronnallisesti itsenäinen tekstikokonaisuus. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että lehtijuttu ei seuraile toimituksellisen haastattelun rakennetta ja että osa sitaateista on asetettu erilaiseen kontekstiin kuin missä niitä vastaava puhe on haastattelussa ollut (ks. myös Ekström 2001).

Haastattelupuheen rekontekstualisoinnista hahmottuvat Linellin jäsentämät kolme osaprosessia. Kuvasta 1 voi nähdä, että toimittaja on valinnut ja irrottanut tietyn mutta vain tietyn osan haastattelua siteerattavakseen. Tämän puhunnoksen hän on asemoinnut ja sijoittanut lehtijuttuun. Lisäksi tätä lehtijutun sitaattina hyödynnettävää tekstiainesta on muokattu monella tapaa. Jatkossa käytän näistä osaprosesseista nimityksiä *dekontekstualisointi*, *kontekstualisointi* ja *tekstualisointi*. Havainnollistan ja jäsenen aineistostani hahmottuvia rekontekstualisoinnin tapoja näiden kolmen osaprosessin avulla.

Linelliltä periytyvän kolmiosaisen jäsentelyn relevanssia tämän tutkimuksen kontekstissa vahvistaa se, että olen toisaalla tehnyt laadullista sisällönanalyysiä tämänkin artikkelin yhtenä aineistona olevista retrospektiivisistä toimittajahaastatteluista (ks. Haapanen, tulossa 2016b). Tämän analyysin mukaan siteerattavan puhunnoksen valintaan, sen asemointiin muotoutuvassa lehtijutussa ja tekstiasun muokkaukseen vaikuttavat toisistaan eriteltävissä olevat ja toimittajien tiedostamat siteerausikäntö: Lehtijuttua tekevät toimittajat valitsevat (dekontekstualisointi) haastattelusta siteerattavakseen muun muassa haastateltavan mielipiteitä ja näkemyksiä sekä asioita, joiden paikkansapitävyyden tarkistaminen olisi toimittajalle vaikeaa tai mahdotonta. Nämä tekstiainekset asemoidaan (kontekstualisointi) palvelemaan jutulle ennalta suunniteltua (ja jutuntekoprosessin edetessä uudelleen arvioitua) juonta siten, että sitaattit ja jutun muu teksti vuorottelevat ”jouhevasti”. Lähes säännönmukaisesti sitaattit muokataan (tekstualisointi) hyvin yleiskielisiksi, minkä lisäksi haastateltavan sanoman ja toisaalta jutun kerronnan teroittamiseksi tekstiin saatetaan tehdä isojakoin poistoja, muutoksia ja lisäyksiä. (Ma.)⁹

4.2 Tulkinnan säilyminen tekstiasun muuttuessa

Tässä alaluvussa tarkastelen haastattelupuheen rekontekstualisointia lehtijuttujen sitaateiksi erityisesti siitä näkökulmasta, miten puhunnoksen tilanteinen tulkinta säilyy ennallaan tekstiasun muokkauksesta huolimatta – tai sen vuoksi. Hyödynnän yhtä Bisnestausta-aineistojutun sitaateista ja etenen analyysini esittelyssä dekontekstualisoinnista kontekstualisointiin ja tekstualisointiin. Esittelen seuraavaksi sitaatin ja hieman sitä edeltävää tekstiä.

(1) Bisnestausta/sitaatti

- a Mikko Mattilalla on ruokakauppiaksi varsin poikkeuksellinen tausta.
- b Hän on kansainvälisesti menestynyt lumilautailija ja ammattivalmentaja
- c sekä mainosalan sarjayrittäjä.
- d ”Meillä kaikilla perustajilla on bisnestausta. Totta kai me seistään
- e näiden arvojen takana, mutta nähtiin että Suomessa on selkeä markkina tälle.
- f Tärkeää on se, että suomalaiset saavat aitoa ruokaa kohtuuhintaan.”

9. Myös televisiouutisten toimitustyössä rekontekstualisoinnin kolme osaprosessia hahmottuvat selkeästi (ks. esim. Perrin 2013, 2015; Kroon Lundell & Ekström 2010: 485).

Esimerkin 1 sitaatti hahmottuu reaktioksi sitä edeltävään tekstiin (r. a–c), jossa aiheena on haastateltavan työhistoria. Sitaatin aloittavan virkkeen voinee tulkita joko selonteoksi perustajajäsenten sisältöosaamisesta tai vaatimattomuutta osoittavaksi huomautukseksi siitä, että muillakin kuin haastateltavalla itsellään on alalle käypä työhistoria.

Tarkastelen seuraavaksi, minkälaisesta puhunnoksesta esimerkin 1 sitaatti on rekontekstualisoitu. Esimerkeissä T merkitsee toimittajaa ja H haastateltavaa.

(2) Bisnestausta/haastattelu

- 1 T: tää on tavallaan niinku öö (.) start-up myös siinä mielessä
2 että tässä hengaa samoja tyyppejä nytkin niinku tässäkin keskustelussa
3 mä oon törmännyt kahteen muuhun niinku (.) sellaseen start uppiin
4 jota mä seurailen et samaa (.) samaa jengiä
5 H: joo (.) ja siis se että me ollaan- **meil on kaikilla niinku bisnestausta**
6 T: [joo
7 H: [pitkält linjalta elikkä niin tää ei oo tavallaan tää ei oo mikään semmonen
8 eettinen kannanotto vaikka niinku halutaankin tehdä tämmönen
9 (.) tämmönen (1.0) eikä mikään barrikaadeille nousu tai (.) tai tavoite
10 syrjäyttää keskusliikkeet tai mitään muutakaan hölmöö vaan niinku me
11 vaan halutaan tehdä tällanen tota (.) tällanen niinku oikeesti (.) oikeesti
12 nähdään että tää on tärkeitä että ihmiset saa oikeeta ruokaa
13 T: mm
14 H: **suomes on selkee markkina sille ja ja niinku=totta kai me seisotaan**
15 **niitten arvojen takana ja se on meille tosi tärkeitä mut mut se et**
16 **niinku ensisijaisesti se on se et ihmiset oikeesti saa (.) <aitoo ruokaa**
17 **(.) kohtuuhintaan>**
18 T: mm

Esimerkin 2 katkelma on riviltä 5 lähtien yksi pitkä haastateltavan vuoro, jota toimittaja myötäilee dialogipartikkelein (r. 6, 13, 17) antaen näin haastateltavalle mahdollisuuden jatkaa vuoroaan (esim. Hakulinen 1997: 50–51). Kuten lihavoimista huomaa, lehtijutun sitaattiin on dekontekstualisoitu haastatteludiskurssia riviltä 5 sekä riveiltä 14–17. Stimuloidussa mieleenpalauttamisessa jutun tehnyt toimittaja kertoi työprosesistaan seuraavasti: ”Siinä oli tärkeitä asioita ja halusin poimia [= dekontekstualisoida] niitä, mutta se sitaatti piti käytännössä kuitenkin rakentaa [= tekstualisoida] itse tästä koska se ei suuraa siitä tullut.”

Käyn seuraavaksi läpi sitaatin toista ja kolmatta virkettä, joihin valikoituneiden lauseiden järjestys on kontekstualisoitaessa muuttunut. Tarkastelen tätä muutosta haastattelusta ja sitaateista poimituilla, toisiaan vastaavilla esimerkkipareilla 3–5.

- (3a) Totta kai me seistään näiden arvojen takana (sitaatti r. d–e)
(3b) totta kai me seisotaan niitten arvojen takana ja se on meille tosi tärkeitä (haastattelu r. 14–15)

- (4a) nähtiin että Suomessa on selkeä markkina tälle. (sitaatti r. e)
 (4b) suomes on selkee markkina sille (haastattelu r. 14) [Sekä demonstratiivin *tälle* että *sille* tarkoitteena on esimerkkiparin 5 sisältö eli 'että ihmiset saavat aitoa ruokaa kohtuuhintaan'.]
- (5a) Tärkeää on se, että suomalaiset saavat aitoa ruokaa kohtuuhintaan. (sitaatti r. f)
 (5b) se et niinku ensisijaisesti se on se et ihmiset oikeesti saa (.) <aitoo ruokaa (.) kohtuuhintaan> (haastattelu r. 15–17)

Sitaatissa tekstiainekset ovat edellä esitetyssä järjestyksessä siten, että esimerkkien 3a ja 4a välillä on kontrastoiva partikkeli *mutta* ja esimerkki 5a on omana virkkeenään (3a, *mutta* 4a. 5a.). Alkuperäisessä haastattelussa puhunnokset ovat eri järjestyksessä (4b ja 3b *mut[ta]* 5b). Esittämisjärjestyksen muutoksista huolimatta sekä haastattelussa että sitaateissa esitettyjen asiasisältöjen väliset suhteet ovat samat: 'arvot' ja 'markkina tälle/sille että suomalaiset saavat aitoa ruokaa' on asetettu niin lehtijutussa kuin haastattelussakin vastakohtaisiksi toisilleen.

Tarkastelen seuraavassa muutamia tekstualisointi-osaprosessissa tapahtuneita leksikaalisia muutoksia, jotka ovat selitettävissä nimenomaan kontekstin vaihtumisella. Nostan ensin esiin muutamia deiktisissä elementeissä tapahtuneita muutoksia, jotka olen esimerkeistä 6a ja 6b lihavoinut.

- (6a) Totta kai me seistään **näiden** arvojen takana, mutta nähtiin että Suomessa on selkeä markkina **tälle**. (sitaatti r. d–e)
 (6b) suomes on selkee markkina **sille** ja ja niinku=totta kai me seisotaan **niitten** arvojen takana (haastattelu r. 14–15)

Esimerkin 6 sitaatti- ja haastattelukatkelmissa demonstratiiveja *tämä* ja *se* käytetään sekä itsenäisesti (*sille*, *tälle*) että substantiivilausekkeiden tarkenteina (*niitten arvojen*, *näiden arvojen*). Pronomineja koskevassa vuorovaikutuslingvistisessä tutkimuksessa tällaisten demonstratiivien on havaittu ohjaavan esiin nostettujen tarkoitteiden tunnistamista (Laury 1997; Etelämäki 2006). *Tämä/nämä*-demonstratiivien avulla voidaan tehdä uuden *mutta* tavalla tai toisella tilanteessa läsnä olevan tarkoitteen ensimmäinen maininta. Sen jälkeen tarkoitteeseen voidaan viitata pronomiinilla *se/ne*, joka siis osoittaa, että tarkoite on tunnistettavissa esimerkiksi aiemmasta puheesta tai kirjoituksesta. Haastattelussa rivillä 15 on käytetty demonstratiivia *niitten* (perusmuodossaan *ne*) viittauksessa rivien 7–8 tarkoitteeseen *semmonen eettinen kannanotto*. Koska tätä tarkoitetta ei ole lehtijuttuun kirjoitettu, tarkoite jäisi lehtijutun lukijalle epäselväksi tai hahmottuiksi lukijalle väärin. Tämän perusteella on ymmärrettävää, että toimittaja on vaihtanut tilalle *nämä*-demonstratiivin (r. e, taivutusmuodossaan *näiden*). Demonstratiivin vaihto siis tekee tarkoitteesta lukijalle riittävän tunnistettavan, jotta sitaatin ymmärrettävyys ei kärsi; eettistä ruokaa myyvistä kaupasta kertovassa jutussa *arvojen* voi olettaa viittaavan nimenomaan ”eettisiin arvoihin”, vaikkei tätä eksplisiittisesti olekaan mainittu.

Edellisen pronomini­vaihdoksen tapaan on selitettävissä myös haastattelun rivillä 14 olevan *sille*-demonstratiivin vaihtaminen demonstratiiviksi *tälle*. Haastattelussa *sille* viittaa edellä puheena olleeseen asiaan *on tärkeätä että ihmiset saa oikeeta ruokaa* (r. 12). Lehtijutussa tämä tarkoite mainitaan vasta sitaatin lopussa, rivillä f. Tämän vuoksi asiaan on luontevampaa viitata *se*-pronominin sijaan pronominilla *tämä*, jonka korre­laatti esitellään heti seuraavassa virkkeessä (– – *on selkeä markkina tälle. Tärkeää on se* – –). Muutoksen myötä tarkoite hahmottuu uudessa kontekstissa samana kuin haas­ tattelussa.

Tarkastelen seuraavaksi vielä muutamia muunlaisia tekstualisoinnissa tapahtuneita kielellisiä muokkauksia. Esimerkki 7a on sitaatin ensimmäinen virke ja esimerkki 7b sen pohjana ollut puhunnos haastattelussa.

(7a) Meillä kaikilla perustajilla on bisnestausta. (sitaatti r. d)

(7b) (.) ja siis se että me ollaan- meil on kaikilla niinku bisnestausta (haastattelu r. 5)

Ensinnäkin sitaattiin on lisätty sana *perustajilla*. Syy tälle lisäykselle on selitettä­ vissä kontekstin muuttumisella: Haastattelussa toimittaja on käyttänyt leksemejä *sa­ moja tyyppejä* (r. 2) ja *samaa jengiä* (r. 4), jotka tulevat tulkituiksi viittauksina yrityk­ sen perustajiin. Tästä seuraa, että tämä tarkoite on haastateltavan vuoron alkaessa (r. 5) aktiivinen ja haastateltavan käyttämä pronomini *me* tulee tulkituksi oikein eli viit­ taukseksi perustajiin. Lehtijutussa sitaattia sen sijaan edeltää teksti, joka käsittelee yk­ sinomaan haastateltavaa (r. a–c). Tämän vuoksi sitaatin alussa olevan *me*-pronominin tarkoite jäisi epäselväksi ilman määritteen *perustajilla* lisäystä.

Esimerkeissä 7a ja 7b on myös monia muita kielellisiä eroja, joita kielenkäyttö­ kontekstin eli kasvokkaishaastattelun muuttuminen kauttaaltaan varsin yleiskieli­ seksi lehtijutuksi selittää: sitaatti alkaa keskeltä intonaatioyksikköä, haastateltavan itse­ korjaus on poistettu, sanajärjestys on *olla*-verbin paikan osalta muuttunut, puheen­ omainen *meil on* ”täydentynyt” yleiskieliseen kirjoitusasuunsa *meillä* ja spontaanille puheelle tyypillinen dialogipartikkeli *niinku on* poistettu.

Kuten tässä aluvussa on huomattu, toimituksellisessa haastattelussa syntynyt pro­ positionaalinen merkitys tai asiointilojen tulkinta on kielellisten muokkausten myötä representoitu pitkälti samanlaisena sitaatissa. Toisin sanoen haastattelu ja siitä tehty si­ taatti ovat tulkittavissa toistensa parafraseiksi, vaikka ne eivät vastaakaan täydellisesti toisiaan. Erityisesti sitaatin aloittava virke hahmottuu lehtijutussa varsin suorana reak­ tionä sitä edeltävään toimittajan lähteyttämättömään kerrontaan. Haastattelulitteraatin rivi 5 sitä vastoin ei – puheenvuoron aloittavaa *joo*-partikkelia lukuun ottamatta – hah­ motu reaktioksi toimittajan puheenvuoroon riveillä 1–4.

Kaiken edellä kerrotun jälkeen on kuitenkin syytä muistuttaa, että samainen sitaa­ tin lähdemateriaalina käytetty haastattelukatkelma olisi toki tarjonnut mahdollisuuksia myös monille muille rekontekstualisoinneille; toimittaja esimerkiksi sivuuttaa riveillä 8–11 esitetyn proposition, jossa haastateltava rinnastaa ”eettisen kannanoton” ”barri­ kaadeille nousuun”, ”keskusliikkeiden syrjäyttämiseen” ja ”muuhun hölmöilyyn”. Tämä havainto vahvistaa jo edellä esitettyä käsitystä, jonka mukaan siteeraus toimitustyössä on läpileikkaavasti valintaa sekä makro- (ks. kuva 1 s. 226) että mikrotasolla.

4.3 Vuorovaikutteisuuden häivyttäminen ja tulkintakehyksen muuttuminen

Tässä alaluvussa tarkastelen niitä muutoksia, joita haastattelukeskusteluun on vuorovaikutuksen näkökulmasta tullut sitä sitaateiksi rekontekstualisoitaessa. Lisäksi tarkastelen sitä, missä määrin sitaattiin rekontekstualisoitu puhunnos saa uuden kielenkäytöympäristön myötä uudenlaisen tulkinnan.

Asumisjärjestelyt-esimerkki (esim. 8–9) on uutinen laajalevikkisestä sanomalehdestä. Uutisjuttu käsittelee erään kunnan sosiaalitoimea kohtaan esitettyä kritiikkiä, joka on liittynyt yksityisiltä palveluntarjoajilta hankitun hätämajoituksen aiheuttamiin kustannuksiin.

(8) Asumisjärjestelyt/sitaatti

- a Jatkuvat asumisjärjestelyt eivät kuuluisi sosiaalityöntekijöille,
- b Lehtinen huomauttaa.
- c ”Se on muusta ihmisten tukemisesta pois. Virastoa on syyllistetty,
- d mutta olemme toimineet lakiin perustuen ja ihmisiä heitteille jättämättä.”

Kun sitaattia vertaa haastattelussa käytyyn keskusteluun, huomaa, että sitaatti on yhdistelmä kahdesta eri kohdasta noin 35-minuuttista haastattelua. Toimittaja itse perusteli tällaista työtapaa stimuloidussa mieleenpalauttamisessa seuraavasti: ”Jos se [kahden puhunnoksen yhdistäminen] ei muuta sitä merkitystä niin mun mielestä on [mahdollista tehdä niin]. Ehkä tässäkin perustelisin sitä sillä niinku tiiviyden vaatimuksella, että me puhutaan tosta samasta asiasta niin se ei aseta kumpakaan lausumaa erilaiseen valoon.”

Seuraavaksi esittelen kaksi sitaatin raaka-aineena toiminutta kohtaa haastattelusta, minkä jälkeen syvennyn rekontekstualisointiprosessin yksityiskohtiin. Tarkastelen myös sitä, millä tavoin sitaatti toteuttaa toimitustyön opaskirjallisuuden vaalimaa ja toimittajan itsekin mainitsemaa ajatusta haastattelun ja sitaatin *merkityksen* vastavuudesta eli synonymiasta. Tiukan kielitieteellisestä näkökulmasta tarkasteltuna synonymiaa nimittäin pidetään mahdottomuutena (ks. esim. Lyons 1981: 148).

(9) Asumisjärjestelyt/haastattelu

- 1 T: **tarkoittaako se sitä että kun te joudutte hoitamaan (.)**
- 2 **tämmöstä määrää niinkun (.) asumisongelmia**
- 3 **niin niin se on sitten resursseista pois jostain muualta**
- 4 H: **on (.)** ja yhä enempi me olemme asuntotoimisto siis tässä mielessä
- 5 että joudumme järjestämään jo- jotakin asut- asuttamista [.hh
- 6 T: [mm
- 7 H: ja se ei ole se sosiaalityön ydin mutta ku se on yks elämisen perustarve

((Rivien 7 ja 8 välistä on poistettu noin 17 minuuttia haastattelua. Poistetun jakson aikana on käsitelty monia aiheita.))

- 8 H: eihän sosiaalivirastolle ole niinku (.) niinku määrärahoja
 9 ole osotettu tällaseen (.) niinku niinku <tuottamiseen> tai (.)
 10 niinku <pystyyntpanemiseen> (1.0) hyväksytäänkö sellanen (.)
 11 se on poliittinen päätöksenteko (.) tää ei-
 12 tää ei oo niinkään sosi- tää on laajempi yhteiskuntapoliittinen
 13 kysymys mitä täs niinku tehdään
 14 (1.0)
- 15 T: mm
 16 (2.0)
 17 aivan
 18 (3.0)
 19 .hhhh joo hh
 20 (2.0)
- 21 H: .hhhh tää on vaikea asia [eikä (-) -
 22 T: [joo mutta tämä on tämä on hyvin tärkeä asia (.)
 23 ja ehkä tää on- tärkeätä että tää otetaan esille ja (1.0)
 24 ehkä tästä nyt herää sitten jonkinlainen (.) julkinen keskustelu
 25 (2.0)
- 26 H: .hh niin sen mä niinku tiedän että et-
 27 **meitä on syyllistetty tässä (1.5) mutta**
- 28 T: mm
- 29 H: haluan nyt puolustautua että (.)
 30 **olemme tehneet sen niinkun (.)**
 31 **lakiin perustuen ja ihmisiä heitteille jättämättä**
- 32 T: mm

Kuten edellä mainitsin, kahdesta kohdasta dekontekstualisoitu tekstiaines (r. 1–4 ja 27–31) on kontekstualisoitu yhdeksi sitaatiksi lehtijuttuun. Sitaatin aloittava virke perustuu pääasiassa toimittajan esittämään kysymykseen (r. 1–3), jossa esitetyn ennakkoletuksen (*asumisongelmiin käytettävät resurssit ovat viraston muista toimintakohteista pois*) haastateltava lyhyesti vahvistaa oikeaksi (r. 4: *on*). Haastateltavan responsiivinen rooli on siis muuttunut lehtijutussa initiatiiviseksi; tässä, kuten aineistossani kauttaaltaan, toimittajan ja haastateltavan yhdessä rakentama dialogi on ikään kuin monologisoitu lehtijuttuun lausumiksi, jotka näyttävät haastateltavan itsenäisesti, yhtenäisesti ja omaehtoisesti tuottamilta. Vaikka monologisointi näyttyy Asumisjärjestelyt-esimerkissä toimittajan kysymyksen poisjättämisenä, aineistoni laajempi tarkastelu on osoittanut, ettei haastattelu useinkaan perustu selkeille toimittajan kysymyksille ja haastateltavan vastauksille. Sen sijaan sellaisissa toimituksellisissa haastatteluissa, joiden tarkoituksena on kerätä materiaalia nimenomaan kirjallisesti välitettyyn journalistiseen juttuun (vrt. sellainen haastattelu, jonka pohjalta ollaan tekemässä esimerkiksi tv-uutisinserttiä), vuorottelu on usein varsin ”tasavertaista”. Tarkoitin tällä sitä, että toimittaja saattaa esimerkiksi esittää teeman, josta haastateltava alkaa vapaasti assioioiden puhua, mitä toimittaja taas esimerkiksi vain dialogipartikkelein ohjaa (ks. alalukua 4.5). Lehtijutusta ja sen sitaateista tämä haastattelun dynaaminen vuorovaikut-

teisuus on pitkälti häivytetty. (Ks. tarkemmin Haapanen, tulossa 2016d; myös Ekström 2001; Nylund 2006b; Harry 2014.)

Toisin kuin esimerkin 8 ensimmäinen virke, sen jälkimmäinen virke (r. c–d) perustuu melko sanatarkasti siihen, mitä haastattelussa on sanottu (r. 27–32). Toimittajan vuorot on rekontekstualisoitaessa niin ikään poistettu ja ilmaisua on täsmennetty (r. 27: *meitä* → r. c: *virastoa*) ja karsittu (r. 27: *tässä*; r. 30: *niinkun* → sitaatissa: \emptyset). Myös eripituiset tauot, joita haastateltava lausumiensa keskellä pitää (r. 27, 29, 30), on jätetty sitaattiin merkitsemättä, eikä niille lehtijutun konventiossa juuri merkitsemistäpää olisikaan. Tekstin muodon näkökulmasta voidaan kokoavasti todeta, että sitaatin ensimmäinen virke ei perustu ollenkaan haastateltavan haastattelussa tuottamaan puhunnokseen, kun taas jälkimmäinen perustuu siihen varsin tarkasti.

Sitaatin esittämien asiaintilojen näkökulmasta sen kahden virkkeen suhde alkuperäiseen puheeseen on päinvastainen. Vaikka sitaatin ensimmäinen virke ei perustu ollenkaan haastateltavan lausumille sanoille, yhtä kaikki se välittää sen (yhteis)ymmärryksen, josta toimittaja ja haastateltava haastattelussa neuvottelevat ja jonka he yhdessä tuottavat. Nimenomaan se, että haastateltava toteuttaa myönteisen vastauksensa verbin toistolla eikä *joo*-partikkelilla, on tutkimusten mukaan osoitus siitä, että hän käsittelee alkuperäistä kysymystä aitona tiedonhakuna eikä vain lausumana, joka hakee vahvistusta (ks. Sorjonen 2001; Hakulinen & Sorjonen 2009). Tarkkaan ottaen sitaatti perustuu tietenkin nimenomaan toimittajan käsitykseen yhdessä tuotetusta ymmärryksestä.

Tarkastelen seuraavaksi sitaatin jälkimmäisen virkkeen ensimmäistä lausetta, minkä vuoksi toistan tässä osan julkaistusta lehtijutusta.

(10) Asumisjärjestelyt/sitaatti (katkelma)

- a Jatkuvat asumisjärjestelyt eivät kuuluisi sosiaalityöntekijöille,
- b Lehtinen huomauttaa.
- c ”Se on muusta ihmisten tukemisesta pois. Virastoa on syyllistetty, – –”

Sitaatin jälkimmäinen virke alkaa lauseella *Virastoa on syyllistetty* \emptyset [\emptyset = mistä?], joka jää syyllistämisen syyn suhteen avoimeksi. *Syyllistää*-verbin valenssinmukaisen adverbialitäydennyksen määrittely ei ole yksiselitteistä, mutta kyseessä lienee lähinnä tilanneviittaus edellä esitettyyn asiantilan kuvaukseen eli ’jatkuvat asumisjärjestelyt eivät kuuluisi sosiaalityöntekijöille ja vievät resursseja muusta ihmisten tukemisesta’ (ISK 2004 § 1439). Kun siteerattua tekstiainesta tarkastelee lähtökontekstissaan, huomaa, ettei tällainen luenta ole tarkalleen se, mihin haastateltava on haastattelussa *syyllistää*-verbiä seuraavalla *tässä*-pronominilla viitannut (r. 27: *meitä on syyllistetty tässä*). Sekä haastateltava että toimittaja ovat toistelleet *tä(m)ä*-pronominia taajaan ennen kyseistä kohtaa haastattelussa (r. 11–13, 21–24), ja selvärajaisen tarkoitteen sijaan näitä mainintoja ”edeltävä konteksti luo tulkintapohjan, jonka perusteella pronominin merkitys määräytyy” (mp.). Se voisi tässä tilanteessa olla ’hätäajoittaminen ja erityisesti sen ostaminen yksityiseltä palveluntarjoajalta’. Rekontekstualisoinnin myötä sitaatin jälkimmäinen virke (r. c–d: *Virastoa on syyllistetty, mutta olemme toimineet lakiin perustuen ja ihmisiä heitteille jättämättä.*), joka muodoltaan on lähtö- ja kohdekontek-

tissaan varsin samanlainen, ohjaa lukijaa uudessa kontekstissa hienoisesti haastattelutilanteesta poikkeavaan tulkintaan – tai jättää tulkinnan hieman epämääräiseksi.

Keskustelun toimintojen näkökulmasta edellä tarkasteltu siteeraus on sitä vastoin täsmällinen. Viipyilevät vuorot, tauot sekä keskustelun alulle panneeseen puheenaiheeseen paluu kielivät siitä, että toimittaja ja haastateltava ovat rakentamassa keskustelulle lopetusta (Schegloff & Sacks 1973: 90–91), ja esimerkin 9 katkelma onkin 35-minuuttisen haastattelun viime minuuteilta. Sitaatilla on sama toiminnallinen funktio: se päättää lehtijutun.

4.4 Yleiskielistys ja muu kieliasun muokkaus

Läpi aineistoni haastattelupuheen rekisteriä yleiskielistetään rekontekstualisoinnin aikana runsaasti, joskin yksittäisiä puheenomaisia kielenpiirteitä lehtijuttu kielenkäytön kontekstina näyttää sallivan. Toisaalta sitaateissa voi olla tekstiainesta, jolle ei löydy selvää vastinetta haastattelusta.

Näyttelijä-esimerkki (esim. 11–12) on aikakauslehden laajasta henkilökuvajutusta, jossa haastateltavana on suomalaisnäyttelijä. Esimerkkikohdassa käsitellään syitä siihen, miksi näyttelijät haluavat tehdä uraa Hollywoodissa ja mitä haasteita näihin pyrkimyksiin sisältyy.

(11) Näyttelijä/sitaatti

- a Hollywoodiin mennään, koska on pikkuriikkinen mahdollisuus
- b tulla järjettömän äveriääksi.
- c ”Ura siellä on arpapeliä. Kaikki odottavat siellä lottovoittoa
- d kuponki kädessä. Mä en siihen peliin halua loppuelämäni tarvella.
- e Tyhmä olisin, jos laskisin uran yhden roolin varaan.
- f Jos joku ei onnistu, niin vähän ärsyttää, ja seuraavaan hommaan.”

Seuraavaksi esittelen ne kohdat haastattelusta, joista sitaatti näyttää olevan tehty.

(12) Näyttelijä/haastattelu

((Puheena ollut se, että Hollywoodissa suuria elokuvaprojekteja kaatuu yhteenään.))

- 1 H: – – ja se onkin osasy siihen minkä takii (.) ei niinkun (.)
- 2 **tyhmähän mä olisin jos mä laskisin jonkun (.) öö (.)**
- 3 **yhden elokuvan tai tv-sarjan tai ihan minkä tahansa varaan**
- 4 **niinku siellä**
- 5 T: mm mm
- 6 H: **oman [urani**
- 7 T: [nii nii
- 8 H: ja tollase (.) sen takia mun on turha ajatella sitä (.) että (.) kat- et (.)
- 9 **jos niinku joku juttu onnistuu nii hyvä**

- 10 T: mm
 11 H: **ja sit jos joku ei onnistu ni** (.) <varmaan> **vähän ärsyttää** (.)
 12 mut et (.) **ei** voi olla (.) elämäni en
 13 T: mm
 14 H: en sen varaan laske (.) enkä aiokaan (.) ja
 15 T: mm
 16 (1.0)
 17 H: on mulla ihan muut suunnitelmat
 18 T: mm
 19 H: ja saa nähä et mitkä niist toteutuu ja mitkä ei
 20 T: mm
 21 H: mut toivottavasti ees osa
 22 T: mm
 23 H: niistä unelmis[ta
 24 T: [joo
 25 H: mitä mulla on

((Välistä on poistettu 1 minuutti 50 sekuntia keskustelua. Ennen riviä 26 puheena on ollut se, että menestys on taitojen lisäksi kiinni ajoituksesta ja onnesta.))

- 26 H: -- se ((= elokuvakenttä Hollywoodissa)) on vähän tsäkäämmuntaa
 27 T: mm
 28 H: tai **semmost arpeliä oikeestaan siellä että sitte .hh**
 29 **kaikki siellä odottaa sitä lottovoitto[a**
 30 T: [nii
 31 H: **se kuponki kädessä (.) ja (.) emmä mä en**
 32 **koko elämäni (.) semmoseen jonotuk[seen**
 33 T: [nii heh he
 34 H: **mä en vaan [halua**
 35 T: [nii
 36 H: **laskea**
 37 T: nii nii nii
 38 H: koska se ei oo must sit (.) loppupeleissä se niinkun (.) megatähteys
 39 nii ei oo must kuitenkaan sit niin tavoittelemisenarvoinen asia
 40 T: .hh nii nii (.) kylhä ((=kyllähän)) se losiin muuttaminen melkein (.)
 41 mikä tahansa ammatti edes on minkä vuoks sinne menee niin (.) sinne
 42 mennään siks et on se pienen pieni mahdollisuus tulla suureks-
 43 suunnat[toman
 44 H: [nii
 45 T: rikkaaksi
 46 H: nii

Edellisessä alaluvussa käsitellyn Asumisjärjestelyt-esimerkin tapaan myös Näyttelijä-esimerkin sitaatissa yhdistyy puhetta kahdesta eri kohdasta haastattelua. Konteks-

tualisoitaessa näiden tekstiainesten aikajärjestystä on vaihdettu: ajallisesti myöhempi puhe aloittaa sitaatin, ja haastattelussa aiemmin sanottu päättää sen. Sitaattia edeltävä toimittajan lähteyttämätön teksti (r. a–b) on puolestaan konstruoitu puhunnoksesta, jonka toimittaja sanoo ikään kuin kommenttina tai yhteenvetona käydystä ja sittemmin siteeratusta keskustelusta (r. 40–45). Lehtijutussa vastaavan tekstin osan tehtävänä on sitä vastoin toimia toteamuksena ”pikkuriikkisestä mahdollisuudesta”, jolle leipätekstiä seuraavan sitaatin alkupuoli toimii kuvaavana täsmennyksenä ja loppupuoli kommenttina. Toimittajan lähteyttämättömään tekstiin ja sitaattiin rekontekstualisoi-
tujen puhunnosten puhefunktio on siis muuttunut.

Käsittelen seuraavaksi niitä muutoksia, joita puheesta poimittuun tekstiainekseen on tekstualisoinnissa tehty. Tämä esimerkki näyttää, että tekstualisoinnin osaprosessi voi tapahtua monessa kohtaa jutuntekoa – tässä esimerkissä sekä haastattelun nauhoitusta litteroitaessa että kirjoitusvaiheessa.

Näyttelijä-esimerkin tehneen toimittajan työtapa on, että hän nauhoittaa haastattelun. Tämän jälkeen hän ”purkaa” eli litteroi haastattelun kokonaisuudessaan. Jo tässä vaiheessa puhunnoksen kieliasu pelkistyy, sillä toimittaja kertoi jättävänsä ”puhekielisyydet” litteroimatta. Puhekielisyyksillä hän tarkoitti asiaa stimuloidussa mieleenpalauttamisessa tarkemmin selvitettäessä erilaisten suunnitteluilmausten ja epäsujuvuustekijöiden karsimista. Tässä vaiheessa haastattelupuhe osin myös monologisoituu, koska toimittaja kertoi, että omista vuoroistaan hän litteroi ainoastaan selvät kysymykset.¹⁰

Näyttelijä-jutun tehneen toimittajan henkilökohtaiseen työtapaan haastattelunauhan litteroinnissa liittyy lisäksi piirre, joka vaikuttaa ”lauseiden rytmirakenteeseen”: haastateltavan ilmaisu jäsentyy sitaatissa suhteellisen lyhyiksi lause- ja virkerakenteiksi. Piirre näkyy tekstiaineistoista, ja toimittaja nosti sen esiin myös stimuloidussa mieleenpalauttamisessa:

se mikä muuttuu on toi Annan puherytmi muuttuu väistämättä mun rytmiksi – – siinä vaiheessa kun mä litteroin niin mä muokkaan sitä jo sitä lauseiden rytmirakennetta ja se muuttuu mun rytmirakenteeksi väistämättä (.). Mun tapa litteroida on itse asiassa aika paljon se että painan rivinvaihtonäppäintä lauseen kaltaisen rimpsun jälkeen eli en putkeen [= litteroi tekstiä yhtäjaksoisena tekstimassana] vaan ikään kuin asia kerrallaan.

Litteroituaan haastattelun toimittaja tulostaa litteraatin. Tämän jälkeen hän avaa tietokoneelleen uuden tyhjän tiedoston ja aloittaa jutun kirjoittamisen. Hänellä on luurankohahmotelma jutun juonen päälinjoista, tämäkin usein pelkästään mielessään, ja tuon hahmotelman mukaisesti hän valitsee tulosteista juttuunsa sopivaa tekstiainesta. Kuten toimittaja stimuloidussa mieleenpalauttamisessa erikseen mainitsi, sitaatit ovat hänen työtavassaan varsin keskeisessä roolissa: Usein sellaiset tekstiainekset, jotka hän

10. Muutamalta informantitoimittajalta, joiden työtapa oli samantyyppinen, pyysin nähtäväkseni näitä purettuja haastatteluita, jolloin pääsin itse toteamaan tässä kuvaillun työtavan seuraukset. Näyttelijä-esimerkin tehneeltä toimittajalta en tällaista tiedostoa saanut, sillä havahtuin tämän aineiston keräämiseen vasta paljon varsinaisen aineistonkeruun päätyttyä.

arvioi sopiviksi sitaattiin, toimivat tukipilareina juonta hahmotellessa. ”Mulla on muutama oikein hyvä sitaattipalikka ja mun tehtävä on oikeastaan niinku laittaa ne sellaiseen järjestykseen että siinä on jonkinlainen dramaturgia siinä stoorissa.”

Kirjoittamisvaiheessa haastattelupuhunnosten jo kertaalleen haastattelun ”purkamisen” myötä pelkistynyt tekstiasu edelleen muokkautuu. Tekstiin on tehty paljon sekä sanojen (ja liitepartikkeleiden) poistoja (r. 2: *tyhmähän mä olisin* → r. e: *Tyhmä olisin*) että vaihdoksia (r. 3: *yhden elokuvan tai tv-sarjan tai ihan minkä tahansa varaan* → r. e: *yhden roolin varaan*). Kokonaisuudessaan haastattelupuheen rekisteri on muokkausten myötä yleiskielistynyt, joskin toisin kuin aiemmat aineistoesimerkit, Näyttelijä-sitaatti sisältää myös puheenomaisia kielenpiirteitä.

Yksi hyvin leimallinen puhutun kielen piirre on sitaatin sisältämä *mä*-pronomini-variantti (r. d), joka luo erityisesti luettuna vaikutelman puheen epämuodollisuudesta. Lisäksi se, että persoonapronominia ylipäänsä käytetään subjektina lauseessa, jonka verbissä on persoonapäätte, on nimenomaan puhutulle kielelle tyypillistä ja luo myös osaltaan juttuun puheen illuusiota. Huomionarvoista kuitenkin on, että sitaatissa *mä*-esiintyy yhden kerran, kun se sitaatin pohjana olevissa kohdissa haastattelua esiintyy useasti (ks. esim. 12, lihavoidut kohdat). Niinpä esitän, että ennemmin kuin kyseessä olisi tietyn pronominitekstiaineksen suora esitys – ja monien muiden vastaavien pronominitekstiainesten poistaminen – *mä* on kirjailtu muilta osin yleiskielistettyyn sitaattiin luomaan illuusiota haastateltavan epämuodollisesta puhetavasta (ks. Tiittula & Nuolijärvi 2013: 11) ja sitä kautta palvelemaan jutun kerronnallisia pyrkimyksiä (Haapanen, tulossa 2016b). Toisin sanoen toimittaja on halunnut välittää tietoa haastateltavan käyttämästä puheen rekisteristä, ja tämä pyrkimys on toteutettu tekstualisoimalla juttuun yhden kerran haastateltavan *minä*-pronominiasta käyttämä muotovariantti.

Toinen sekä kielen rekisterin ja yleiskielistämisen että sitaatin uudelleensanoittamisen näkökulmasta mielenkiintoinen yksityiskohta on virke *Mä en siihen peliin halua loppuelämäni tärvellä* (esim. 11 r. d). Analyysini perusteella näyttää siltä, että toimittaja on rekontekstualisoinut virkkeeseen haastateltavan kertoman mielipiteen (esim. 12 r. 31–36). Sanatarkasti representoiden toimittaja ei kuitenkaan ole sitaattia kirjoittanut, vaan hän on sanoittanut haastateltavan lausumaa uudelleen, luultavasti selkeyttääkseen haastateltavan anakoluuttia vuoroa (Haapanen, tulossa 2016b): Tulkintani mukaan haastateltava sekoittaa lausumassaan idiomeja ’laskea jonkin varaan’ ja ’haluta johonkin jotakin (= aikaansa tai rahaansa tms.) tärvätä’. Muiden muutosten ohessa toimittaja käyttää sitaatissa ilmausta *tärvellä* (po. *tärvätä*), jota haastateltava (tai toimittaja) ei ole haastattelussa käyttänyt. Ilmaus tuo sitaattiin sellaisia konnotaatioita kuin ’tehdä (käyttö)kelvottomaksi, turmella, pilata’ (ks. *Kielitoimiston sanakirja* s. v. *tärvellä*), joita haastateltavan vuorossa ei alkujaan ole mutta jotka luonnehtivat väkevästi puhujaansa (ks. Haapanen 2011: 78–79). Sananvalinta *tärvellä* on siis toimittajan tulkinta haastateltavan puheesta – tai kenties kyse on ennemminkin siitä, millaisen kuvan toimittaja on halunnut haastateltavan puheenparresta lehtijutussa antaa, ja edelleen, millainen ilmaisu luo juttuun sille haettua luonnetta (Knuuttila & Lehtinen 2010). Niinpä esitän, että rekontekstualisoitua tekstiaineesta on muokattu siten, että se on kohdekontekstissaan (tai paremminkin kohdekontekstissään eli lehtijutun

kerronnassa) tarkoituksenmukaisella tavalla tulkittavissa (Haapanen, tulossa 2016b). Se, mikä tällainen tarkoituksenmukainen tapa kulloinkin on, riippuu toimittajan ja edelleen julkaisun ja julkaisijan jutulle asettamista tavoitteista (ks. Haapanen, tulossa 2016a, 2016b, 2016c).

Myös sitaatin loppua näyttäisi olevan muokattu paitsi tekstin ytimeköittämissä myös jutun kerronnan palvelemiseksi (Haapanen, tulossa 2016b). Haastattelun haastattelussa esittämä pohdinta tulevaisuuden suunnitelmien toteutumista (esim. 12 r. 9–25) on korvattu sitaatissa lausekkeella *ja seuraavaan hommaan* (esim. 11 r. f). Se luo lehtijutun kerrontaan dynaamisen otteen, ja sitä seuraakin pitkä, toimittajan lähteyttämättömänä kerrontana esitetty kappale, jossa luettelonomaisesti käydään läpi haastateltavan tulevaisuuden suunnitelmia ja unelmia. Tämä luettelo perustuu pitkälti haastatteluun, sillä haastattelukatkelman (esim. 12) jälkeen toimittaja kysyy haastateltavalta tämän tulevaisuudenunelmista, mihin haastateltava vastaa niistä kertomalla.

4.5 Sitaatin kokoaminen kertomuksen rakenneosista

Kuten edellisessä aluvussa kävi ilmi, konkreettisen kielenaineksen sijaan sitaatti voi sisältää haastattelussa esitettyjen asiasisältöjen uudelleensanoittamista ja ”vain” heijastella alkuperäispuheen luomia vaikutelmia, ainakin siltä osin kuin ne sopivat syntymässä olevan lehtijutun kerronnallisiin pyrkimyksiin. Tässä aluvussa haastattelu-puhunnos ja sitaatti etäännyvät kieliasultaan vieläkin kauemmas toisistaan. Kulutusvalinnat-esimerkki on eräästä mielipide- ja kulttuurilehdessä julkaistusta jutusta. Haastateltavana on kulttuuritoimija, joka kertoo ajankohtaisesta teoksestaan. Koska haastattelu-puhunnoksilla ja sitaatilla ei juurikaan ole kieliasullista vastaavuutta, tarkastelen Kulutusvalinnat-esimerkkiä aiempia esimerkkejä abstraktimmalla rakenteen tasolla. Niinpä en ole jakanut sitaattia riveittäin vaan merkinnyt sitaatin kunkin virkkeen hakasulkeissa olevalla pienaakkosella.

(13) Kulutusvalinnat/sitaatti

Vuoden aikana Taalasmaa huomasi, että ihmiset keskustelevat paljon tavaroistaan: uusista hankinnoistaan [a]. ”Se kääntyi muutaman kerran siihen, että ihmiset alkoivat puolustella minulle ostoksiaan [b]. Tai he kertoivat minulle, kuinka eivät olleetkaan menneet ostoksille [c]. Keskustelujen kautta hahmotin, että ilmaisemme itseämme kulutusvalintojemme kautta [d]. Ja jos se ei tuota onnellisuutta, tavaroita on helppo syyttää huonosta olost. [e]”

Lehtijutun pohjana oleva haastattelu on hyvin strukturoimaton. Haastattelun aluksi toimittaja kertoo, mitä ajatuksia haastateltavan teos hänessä itsessään herätti. Tämän jälkeen 68-minuuttinen keskustelu soljuu varsin pidäkkeettömästi. Toimittaja antaa haastateltavan puhua pitkästi ja rönsyilevästi, ja keskustelua ylläpitävien minimipalautteiden (joista olen merkinnyt litteraattiin vain painokkaimmat) lisäksi hän lä-

hinnä siellä täällä kommentoi haastateltavan ajatuksia ja esittää muutamia kysymyksiä ja keskustelun aihepiiriä ohjailevia vuoroja.

Esimerkin 13 sitaatti on rekontekstualisoitu noin kaksi minuuttia kestävästä jaksosta karsien ja muokaten: Sitaatista ei löydy kahta peräkkäistä sanaa, jotka olisivat peräkkäin myös haastattelussa. Sitaatissa ja sitä edeltävässä virkkeessä on yhteensä 51 sanaa, kun taas tekstijaksojen pohjana olevan haastattelukatkelman litteraatissa sanoja on yli 300. Näiden lukujen valossa on vaikea nähdä Kulutusvalinnat-esimerkin rekontekstualisointiprosessin logiikkaa. Analysoitaessa esimerkiksi labovilaisen kertomusrakenteen analyysin tarjoamin työkaluin käy kuitenkin ilmi, että toimittaja on valinnut haastattelusta tietyt kertomuksen rakenneosat ja koostanut niistä lehtijuttuun hieman uudenlaisen kertomuksen. Esitän seuraavassa haastattelulitteraatin (taulukko 1), jonka olen jaotellut Labovin (1972) esittämiin kertomuksen rakennesiin (abstrakti, orientointi, komplikaatio ja resoluutio, evaluointi, kooda). Haastattelukatkelman lopun olen tulkinut haastateltavan induktiiviseksi päättelyksi, jossa haastateltava tekee kertomuksensa pohjalta yleistävän päätelmän. Taulukon oikeanpuoleisin palsta osoittaa, mikäli kyseinen kertomuksen rakenneosa on rekontekstualisoitu lehtijuttuun.

Taulukko 1.

Kulutusvalinnat/haastattelu ja kertomuksen rakenneosat.

Haastattelun litteraatti	Kertomuksen rakenneosat (Labov 1972: 363)	Vastaa virkettä
...harva tulee ja <u>hyökkää</u> mua vastaan siinä vaan kaikki (.) kaikki rupee niinku (1.5) jotenkin <puolusteleen> heti (.)	Kooda (huom. edellisen kertomuksen) Kertomuksen päätös	Virke b
ja sitte (.) ja <u>toinen juttu</u> mitä mä huomasin automaattisesti (.) on se et ihmisethän puhuu (.) ihmiset ei puhu <u>säästä</u> (.) vaan ihmiset puhuu siit- (.) <u>ventovieraat</u> puhuu säästä (.) <u>tutut ihmiset puhuu siitä mitä ne on ostanut</u> [Toimittaja:] joo	Abstrakti Kertomuksen idea tiivistettynä.	Virke a
se on ihan käsittämätöntä (.) en mä tiennyt sitä ennen (.) vaik mä puhun ihan samasta asiasta (.) kaikki puhuu siit mitä ne on viimeeks ostanut ja mitä ne on käyttäny ja kuka- mikäkö on ostanut mitä ja- .hhh ja sit niinku (.) mä <u>huomasin</u> sen vast sit ku mul oli niinku <u>ostolakko</u> ja ku muut tajus et mul on ostolakko (.)	Evaluointi Kertomuksen arviointi ja arvottaminen	–
ni ku mä tuun kahvipöytään tai frendien kans tai ihan mihin tahansa työs (.) istun ales (.)	Orientointi Sijoittaa tapahtumat aikaan ja paikkaan, nimeää keskeiset toimijat	–

ihmiset on kaikkee @joo mä oon ostanut semmosen tai se on ostanut sitä tai oottekste te nähnyt sitä tai mä oon kokeillu sitä@ (.) ja sit jengi tajuu ((napsauttaa sormia)) ai nii (.) tolla on se ostolakko (.) sit kaikki on silleen @nii kato kun mä oon@	Komplikaatio Peräkkäin etenevä, mutkistava toiminta	–
et se et kuinka paljon puhutaan tavaroiden ostamisesta ja kuluttamisesta ja kaikkest nii ni (.) ni onhan se niinku (.)	Kooda	–
se oli tosi häkellyttävää (.) niinku [Toimittaja:] ihan varmasti (3.0)	Evaluointi	–
ja sit ja sit ja sit (.) seuraava tilanne on sit sit (.) viikko menee eteenpäin nisit nisit nisit mun ystävät kertoo mulle että (.) kuinka ne ei menny ostoksille (.) tai kuinka ne <u>meni</u> ostoksille mutta ne osti vaan <u>tän</u> tai sit ne mietti tosi pitkää ja siten ne osti- et et tavallaan se (.) et se on (.) [Toimittaja:] joo mä oon huomannu-	Resoluutio Mutkistava toiminta ratkeaa	Virke c
kyllähän se kertoo niinku (.) meidän ajasta et et niinku (1.0)	Evaluointi	
ja mä oon ite paljon miettinyt sitä et et miten mä oon tavallaan päätenyt tollai (.) niin kyllähän se on sitä et suurin osa mun itseilmaisusta on tullu (.) niinku (.) ostamisen ja (.) [Toimittaja:] mm mm (.) se on se meille tarjottu tapa kulutusvalintojen kautta ja tavallaan ehkä siitä se ahdistus on tavallaan mulle ehkä tullukki (.) et tavallaan sitten (.) sit jos jos se ei oo tarjontukaan sit semmost (.) kestävää onnellisuutta (1.0) ja mä oon ahdistuneena siellä mun tavaroideni keskellä (.) niin (.) ketä mä syytän (.) no niitä tavaroita tietenkä [Toimittaja:] nii nii	Induktiivinen päätely kerrotun tarinan pohjalta	Virkkeet d-e

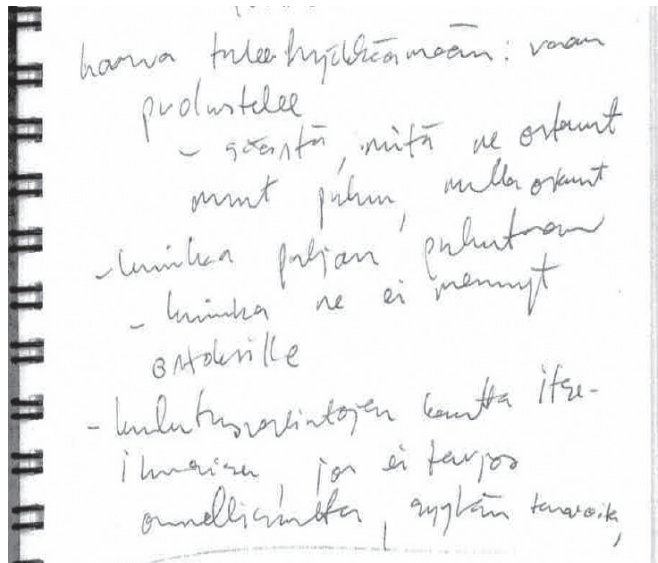
Sitaattia edeltävä epäsuora esitys sisältää haastateltavan kertomuksen abstraktin, joka aloittaa kertomuksen sekä ajatuksellisesti että leksikaalisin keinoin (*ja sitten (.) ja toinen juttu mitä mä huomasin...*). Abstrakti esittelee kertomuksen aiheen eli sen, että ihmiset puhuvat paljon hankinnoistaan. Tämän jälkeen haastattelun ja lehtijutun kertomusrakenteet erkanevat toisistaan.

Haastattelussa abstraktia seuraa evaluaatio, jonka jälkeen haastateltava esittelee tarinan puitteet (frendit kahvipöydässä) ja tapahtumaketjun, jonka huippukohdassa (jengi muistaa ostolakon) haastateltava napsauttaa sormia ja pitää tauon. Tämän jälkeen hän jatkaa tapahtumien kuvailua kertomalla, mitä ”jengi” tässä tilanteessa sanoo. Hän osoittaa puheensa suoraksi esitykseksi paitsi dialogipartikkelilla (*nii*), imperatiivimuodolla (*kato pro katso*) ja referoitavan henkilön näkökulman mukaisella persoona-pronominilla ja verbitaivutuksella (*mä oon*) myös huomattavan voimakkaalla äänensävyyn muutoksella. Haastateltava kuitenkin keskeyttää tapahtumien kuvailun melko

lyhyeen ja ikään kuin päättää kertomuksensa yhteenvedoon (kuluttamisesta puhutaan paljon) ja sen arviointiin (se on häkellyttävää). Ottaen huomioon, että haastattelu etenee kauttaaltaan hyvin spontaanin oloisesti, lienee todennäköistä, ettei haastateltava ole valmistellut kertomustaan ennakoita. Tästä kielii myös se, että haastateltava jatkaa kertomustaan (*ja sit ja sit ja sit (.) seuraava tilanne*) kuvailemalla tuttaviansa reaktioita heidän muistettuaan, että hän on ostolakossa. Tämä jakso toimii kertomuksen rakenteessa resoluutiona eli loppuratkaisuna edellä kerrotulle tapahtumaketjulle. Ajatuksellisesti tämä resoluutio näyttäisi liittyvän vahvasti myös edellisen kertomuksen aiheeseen eli siihen, että ihmiset tapaavat puolustella ostoskäyttäytymistään. Haastattelussa resoluutiota seuraa lyhyt arviointi (*kyllähän se kertoo niinku (.) meidän ajasta*), jonka jälkeen haastateltava alkaa pohtia kertomuksensa laajempaa merkitystä. Tässä pohdinnassa kertomus toimii hänelle ikään kuin tapausmerkkinä, josta hän induktiivisen päättelyn kautta luo yleistyksen: kulutusvalinnat ovat itseilmaisua, ja jos ostetut tavarat eivät tuo onnea, tavaroita on helppo syyttää.

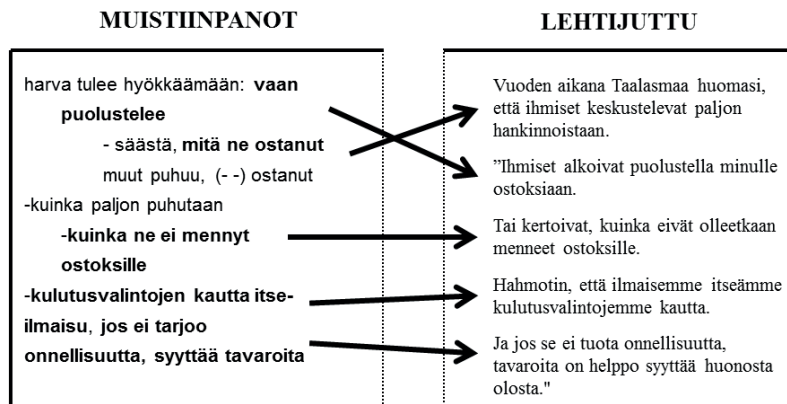
Lehtijutussa toimittaja on puolestaan sulauttanut haastateltavan kaksi kertomusta yhteen. Sitaattia edeltävässä tekstissä esitettyä, epäsuorana esityksenä toteutettua abstraktia (virke a) seuraa sitaatti, jonka aloitusvirke (virke b) vastaa haastattelussa esitetyn edellisen kertomuksen lopetusta, koodaa. Tämän kertomuksen ydin on ollut haastateltavan havainto, jonka mukaan ihmiset hänen ostolakostaan kuullessaan eivät aliarvioi kokeilua tai hyökkää häntä vastaan mutta alkavat puolustella omia ostoksiaan. Sitaatin toinen virke (virke c) vastaa sisällöllisesti haastattelussa esitettyä resoluutiota siitä, miten haastateltavan tuttavat reagoivat muistaessaan ostolakon. Arvioitaessa lehtijuttua itsenäisenä kertomuksena nämä sitaatin kaksi ensimmäistä virkettä (virkkeet b ja c) ovat tapahtumien kuvailua kertomuksen aiheen esittelevälle abstraktille, joka on kirjoitettu juttuun sitaattia edeltävään virkkeeseen (virke a). Kuten haastattelussakin, myös lehtijutussa kertomusta seuraa induktiivinen päättely, joka on asemoitu sitaatin loppuosaan eli virkkeisiin d ja e.

Sitä, miten rekontekstualisointiprosessi on tarkemmin edennyt, valaisee kolmas tekstiaineisto eli toimittajan haastattelutilanteessa tekemät muistiinpanot. Kulutusvalinnat-jutun tehneen toimittajan työtapana on, että hän tekee haastattelutilanteessa muistiinpanoja käsin ja kirjoittaa jutun näiden muistiinpanojen perusteella. Tämän haastattelun nauhoitus tehtiin siis yksinomaan tutkimuskäyttöä varten. Kuvassa 2 (seur. sivulla) on valokuva siitä kohdasta muistikirjaa, johon toimittaja dokumentoi edellä käsitellyn katkelman haastattelua.

Kuva 2.
Kuva toimittajan muistikirjasta (Kulutusvalinnat-aineistoesimerkki).

Kuvan 2 muistikirjan katkelman olen puhtaaksikirjoittanut kuvan 3 vasemmanpuoleiseen palstaan. Olen säilyttänyt puhtaaksikirjoituksessa alkuperäisen rivijaon ja sisennykset. Kuvan 3 oikeanpuoleisessa palstassa on sitaatti ja sitä edeltänyt leipätekstikappale (eli esim. 12). Olen yhdistänyt nuolin muistikirja- ja lehtijuttutekstin toisiaan vastaavat kohdat.

Kuva 3.
Muistiinpanojen ja lehtisitaatin vertailu (Kulutusvalinnat-aineistoesimerkki).

Muistiinpanoista voi huomata, että toimittaja on dekontekstualisoinut haastateltavan kertomuksesta tietyt kohdat ja dokumentoinut ne muutamien tukisanoin muistikirjaansa. Lehtijutun kirjoittaminen on tapahtunut toisena ajankohtana, ja tällöin toimittaja on kontekstualisoinut sitaatin ja sitä edeltävän leipätekstin yksinomaan näiden muutamien tukisanojen pohjalta (ja omaa muistiaan hyväksi käyttäen). Esitän seuraavassa muutaman seikan, jotka vahvistavat rekontekstualisoinnin kolmen osaprosessin erillisyyttä.

Ensinnäkin, kuten edellä olen analysoinut, on taulukon 1 katkelmasta erotettavissa kaksi erillistä kertomusta ja edelleen niiden rakenneosat (joista ensimmäisestä näkyy literoidussa katkelmassa vain kooda eli kertomuksen päätös). Haastattelutilanteessa toimittajalla ei kuitenkaan ole ollut mahdollisuutta tarkastella haastattelua kokonaisuutena, vaan hänen on täytynyt tulkita ja tehdä muistiinpanoja keskustelun edetessä, reaaliajassa. Se, että kaksi kertomusta ovat nivoutuneet toimittajan tulkinnassa yhteen, on pääteltävissä muistiinpanojen ulkoasusta: Ensimmäisen kertomuksen lopetusta vastaava muistiinpano (*harva tulee hyökkäämään: vaan puolustele*) alkaa muistikirjan sivun vasemmassa reunasta, kun taas kaikki muut muistiinpanot tarkastelussa olevasta haastattelukatkelmasta on merkitty sisennyksin ja luetelmaviivoin tälle aloituslausumalle alisteiseksi. Kun toimittaja myöhemmin on kirjoittanut juttua, hän näyttäisi seuranneen tätä reaaliajassa tekemäänsä dekontekstualisointia alkuperäisen kertomuksen rakenteesta.

Osaltaan dekontekstualisointiprosessin itsenäisyyttä vahvistaa haastateltavan kertomusta seuraavan induktiivisen päättelyn lähempi tarkastelu. Haastattelutilanteessa (taulukko 1) haastateltava reflektoi omaa käytöstään seuraavasti: *Suurin osa mun itseilmaisusta... siitä se ahdistus on mulle ehkä tullukki... mä oon ahdistuneena... mun tavaroideni keskellä... ketä mä syytän... tavaroita tietenkäin*. Muistikirjaan tämä kaikki on dekontekstualisoitu niin, että persoona on häivytetty: *kulutusvalintojen kautta itseilmaisua, jos ei tarjoo onnellisuutta, syyttää tavaroita*. Lehtijutun sitaatissa kyseinen päättelyketju on esitetty yleispäteväenä, muihinkin kuin haastateltavaan itseensä sovellettavissa olevana havaintona. Totta on, että myös alkuperäinen puhunnos on saattanut tulla haastattelukontekstissaan tulkituksi yleistettynä eli ”avoimena minänä” (Helasvuo 2008). Siitä huolimatta on todennäköistä, että kun toimittaja pari päivää haastattelun jälkeen muotoili sitaattia tiiviiden muistiinpanojensa pohjalta, hän ei enää muistanut, millä tavoin haastateltava sanatarkasti oli puhunut, vaan muotoili sitaatin yksinomaan muistiinpanojensa perusteella.

Muutamista kohdin sitaatin tekstiasun muotoilun eli tekstualisoinnin voi päätellä olevan ennen muuta jutun kerronnallisten tavoitteiden motivoimaa (ks. Haapanen, tu- lossa 2016b). Nimittäin siitä huolimatta, että sitaatti on rekisteriltään varsin yleiskielinen, virkkeet c ja e alkavat partikkeleilla *tai* ja *ja*. Tämä luo sitaattiin illuusiota puhutusta kielestä, jossa lausumia yhdistetään konnektoreilla toisiinsa eri lailla ja löyhemmin kuin lauseita ja virkkeitä kirjoitetussa tekstissä (esim. Laury toim. 2008). Koska näille virkkeenalkuisille partikkeleille ei löydy mallia sen paremmin muistiinpanoista kuin itse haastattelustakaan, on syytä olettaa, että ne perustuvat yksin tekstualisointivaiheen kielenmuokkaukseen ja jutun kerronnallisten pyrkimysten täyttämiseen. Tätä asiaa jutun kirjoittanut toimittaja ei stimuloidussa mieleenpalauttamisessa osannut kommentoida, mikä kielii työtapojen rutiininomaisuudesta.

Edellä olen käsitellyt Kulutusvalinnat-esimerkkiä kolmen tekstidokumentin – haastattelun litteraatin, muistiinpanojen ja lehtijutun – avulla. Lisään lopuksi mukaan analyysiin vielä neljännen tekstidokumentin, joka edelleen tarkentaa rekontekstualisoinnin osaprosessien välistä työnjakoa. Esimerkin 13 sitaatti ja sitä edeltävä lause ovat osa ensimmäisenä kirjoitettua juttua, joka ilmestyi kyseisen julkaisun verkkoversiossa ja jonka ennalta määritelty pituustavoite oli toimittajan mukaan noin 3 200 merkkiä. Tämän jutun pohjalta toimittaja muokkasi myös lyhyemmän version, joka ilmestyi julkaisun painetussa versiossa (kahden juttuversion kirjoitusjärjestys selvisi toimittajaa haastatelllessani). Koska ”paperiversion” merkkimäärätavoite oli kolmanneksen verkkoversion merkkimäärää pienempi, tekstiä piti toimittajan mukaan kauttaaltaan lyhentää, myös sitaattien osalta. Esimerkkiin 14 olen merkinnyt yliviivauksin ne kohdat, jotka sitaatista ja sitä edeltävästä leipätekstistä oli poistettu verkkoversiota paperiversioksi lyhennettäessä.

(14) Kulutusvalinnat/lehtijuttu (verkkoversio)

Vuoden aikana haastateltava huomasi, että ihmiset keskustelevat paljon **tavaroistaan-uusista** hankinnoistaan.

~~”Se kääntyi muutaman kerran siihen, että~~ ihmiset alkoivat puolustella minulle ostoksiaan. Tai **he** kertoivat **minulle**, kuinka eivät olleetkaan menneet ostoksille. **Keskustelujen kautta** hahmotin, että ilmaisemme itseämme kulutusvalintojemme kautta. Ja jos se ei tuota onnellisuutta, tavaroita on helppo syyttää huonosta olostä.”

Esimerkki 14 havainnollistaa tekstualisaation erillisyyttä kahdesta muusta osaprosessista. Sen jälkeen kun toimittaja on haastattelutilanteessa ”tiivistänyt” keskeisiksi tulkitsemansa lausumat muutamiksi tukisanoiksi, hän on kirjoitustilanteessa valinnut, mitkä näistä asioista hän käyttää jutussa ja asemoinut ne muovautuvaan lehtijuttutekstiinsä. Sitaatin tekstiasun hän on sanoittanut ”de-koodaamalla” tukisanat juttua palveleviksi virkkeiksi. Kun toimittaja on tehnyt jutun toista versiota, paperiversiota, hän on muokannut lisää jo kertaalleen tekstualisoituja tekstiaineksia. Toisin sanoen paperiversion tekstualisointiprosessin lähtökohtana on ollut jo valmistunut verkkoversio, ei alkuperäinen haastattelukeskustelu eikä sen pohjalta tehty muistiinpanot.

Kulutusvalinnat-esimerkki osoittaa, että ottamalla tekstiversioiden analyysiin mukaan mahdollisimman monta tekstiproduktia (haastattelukeskustelu, muistiinpanot, verkkoversio, paperiversio) ja suhteuttamalla näin jäljitettyjä muokkauksia stimuloitun mieleenpalauttamisen avulla selvitettyihin työkäytäntöihin ja laajemmin lehden institutionaaliin reunaehtoihin on mahdollista kokonaisvaltaisesti ymmärtää rekontekstualisointiprosessia ja sitä ohjaavia tekijöitä.

5 Yhteenvedo rekontekstualisoinnin tavoista

Edellä olen tarkastellut toimituksellisessa haastattelussa käydyn keskustelun ja sen pohjalta tehdyn journalistisen lehtijutun ja erityisesti lehtijuttuun tehtyjen sitaattien

suhdetta analysoimalla aineistoani yksityiskohtaisesti. Haastattelun, lehtijutun ja muiden käytettävissä olevien tekstiproduktioiden sekä retrospektiivisiä haastatteluita sisältävän aineiston analyysillä olen ensisijaisesti osoittanut, millaisin tavoin puhunnosta muokataan suoria esityksiä eli sitaatteja tehtäessä.

Haastattelun rekontekstualisoinnista sitaateiksi voidaan hahmottaa kolme osaprosessia. Dekontekstualisoinnissa toimittaja valitsee tietyt osat haastattelua siteerattavakseen ja irrottaa ne alkuperäiskontekstistaan. Kontekstualisoinnissa toimittaja asemoi nämä kielenaineokset tai -piirteet osaksi uutta kontekstia eli lehtijuttua. Tekstualisoinnissa toimittaja muokkaa uuteen kontekstiinsa asetetun tekstiaineoksen kieliasua. Kokoan seuraavassa artikkelin keskeiset havainnot ryhmitellen ne löyhästi osaprosesseittain.

5.1 Dekontekstualisointi

Siteerattavaksi valitaan aina vain osa haastattelussa käydystä keskustelusta. Vähintään toimittajan ja haastateltavan tervehdykset haastattelun alussa ja lopussa jätetään pois, mutta käytännössä valtaosa haastattelussa käydystä keskustelusta ei päädy juttuun saati sitaatteihin.

Aineistoni perusteella sitaattiin saatetaan valita puhunnoksia useammasta kuin yhdestä kohtaa haastattelua. Tekstiaineoksen ohella tai sijaan sitaattiin saatetaan dekontekstualisoida ”vain” keskustelussa esille nousseita asiasisältöjä tai esimerkiksi haastateltavan puheen rekisteriä, ja tällöin sitaatin konkreettinen tekstiaines on pitkälti uudelleensanoitettu. Lisäksi ei ole harvinaista, että sitaateissa on sellaista tekstiainesta tai muita diskursiivisia elementtejä, esimerkiksi illokutiivisia sävyjä, joita ei näytä olevan dekontekstualisoitu toimituksellisesta haastattelusta.

5.2 Kontekstualisointi

Luvussa 4 nostin esiin sen tärkeän huomion, että lehtijuttu ei ole selostus haastattelusta eikä sen toisinto, vaan dramaturgialtaan itsenäinen tekstikokonaisuus. Tästä peruslähtökohdasta seuraa, että siteerattavaksi valittujen tekstiainesten asemointi osaksi jutun kerrontaa edellyttää toimittajalta monenlaisia päätöksiä. Kuten retrospektiivinen haastatteluaineisto toi ilmi, nimenomaan sitaateiksi valitut kohdat haastattelusta toimivat monesti keskeisinä jutun rakenteen suunnittelua ja edelleen jutun muovaantumista ohjaavina ”palikoina”.

Toimittajan ja haastateltavan käymä dialogi pelkistyy siteerattaessa siten, että toimittajan roolia haastatteluvuorovaikutuksessa häivytetään ja sitaatti esitetään ikään kuin haastateltava olisi tuottanut puheenvuoron itsenäisesti, yhtenäisesti ja omaehtoisesti. Olen nimennyt tämän rekontekstualisointikäytännön *monologisoinniksi*. Tämä käytäntö ei liity yksinomaan kontekstualisointivaiheeseen, vaan monologisoitumista tapahtuu – kuten analyysini ovat osoittaneet – kauttaaltaan eri kohdissa kolmea rekontekstualisoinnin osaprosessia. (Ks. Haapanen, tulossa 2016; myös Ekström 2001; Nylund 2006b; Harry 2014.)

5.3 Tekstualisointi

Silloin tällöin haastateltavan puhunnos on litteroitu sitaateiksi lehtijuttuun lähes sanatarkasti. Tällöinkin vähintään puheessa esiintyvät vaihtelevan mittaiset tauot sekä itsekorjaukset, suunnitteluilmaukset ja sanojen toistelu poistetaan. Aineistoni perusteella haastattelun ja sitaattien suhde on kuitenkin tekstiasun näkökulmasta usein paljon monimutkaisempi. Ensinnäkin siteerattavaksi valittua tekstiainesta on sanoja ja lausekkeita karsimalla suoraviivaistettu, ja usein siihen on tehty laajojakin poistoja. Toiseksi sitaatin kieliasua on hiottu vastaamaan kohdekontekstissa tavoiteltavaa, yleiskielistä rekisteriä.¹¹ Käytännössä tämä tehdään poistamalla lähtötekstin spontaanille haastattelukeskustelulle ominaiset kielenpiirteet (esim. tauot, toistot, suunnitteluilmaukset) ja epäsujuvuustekijät (esim. itsekorjaukset, katkonaiset rakenteet, puhevirheet) sekä yleiskielistämällä sanojen puheenomaista kirjoitusasua, usein ”täydentämällä” (esim. *ajatellu* → *ajatellut*). Satunnaiset puheenomaiset sananvalinnat tai kirjoitusasut, joskus lauserakenteetkin, näyttävät kuitenkin olevan sitaateissa mahdollisia.

Siteerattavan tekstiaineen kielelliset muokkaukset yhdessä uudenlaiseen kontekstiin asemoinnin kanssa voivat muuttaa haastatteludiskurssin propositionaalista sisältöä, puhefunktiota tai sitaatin puhujasta rakentamaa vaikutelmaa. Joissain tilanteissa kielelliset muokkaukset voivat toisaalta neutralisoida uuden kontekstin vaikutuksia ja pitää näin sitaatin merkitystä ainakin joiltain edellä mainituilta osin lähellä alkuperäisen puheen merkityksiä (ks. myös Haapanen, tulossa 2016a: erit. esim. 1).

6 Lopuksi

Tässä artikkelissa olen tarkastellut toimituksellisten haastatteluiden rekontekstualisointumista suoriksi esityksiksi eli sitaateiksi lehtijuttuihin. Lisäksi olen jäsentänyt prosessia rekontekstualisoinnin kolmen osaprosessin avulla.

Aiempi sitaattitutkimus (Lehrer 1989; Johnson Barella 2005), siinä missä referoinnin tutkimus yleisemminkin (esim. Kalliokoski 2005; ISK 2004 § 1457–1497), on keskittynyt tarkastelemaan niitä kielellisiä muokkauksia, joita haastattelupuhunnokseen on siteerattaessa tehty (tekstualisointi) – ja totta on, että nämä muutokset voivat olla silmiinpistäviä. Tekstiasun muokkaamisen sijaan merkittävämpää kuitenkin on se, mitä harvoja ja lyhyehköjä puhunnoksia toimittaja on kenties tunnin tai puolentoista pituisesta haastattelusta päättänyt valita (dekontekstualisointi) ja minkälaiseen tekstiympäristöön hän on ne lehtijutussa asemoinut (kontekstualisointi).

11. Stimuloitujen mieleenpalauttamisten lisäksi pyrkimys yleiskielisyyteen käy ilmi vuonna 2013 tekemästani julkaisemattomasta selvityksestä, jossa keräsin satunnaisotannalla kuusi sitaattia 17 eri sanoma- ja aikakauslehdessä. Aineistosta käy hyvin ilmi, että sitaatit ovat kokonaisuudessaan hyvin yleiskielisiä ja mahdolliset puheenomaiset piirteet rajoittuvat lähinnä yksittäisiin sananvalintoihin (ks. myös Makkonen-Craig 1999). Poikkeuksen tekevät muutamien lehtien yksittäiset juttutyypit, joissa sitaatit ovat vahvasti puheenomaisia sanastonsa lisäksi myös lauserakenteeltaan. Tästä ei tietenkään käsillä olevan artikkelin tulosten valossa pidä tehdä johtopäätöstä, että tällaiset sitaatit olisivat yleiskielisiä sitaatteja suurempia eli kieliasultaan yhdenmukaisempia alkuperäisen haastattelupuheen kanssa.

Se, että lehtijuttu ei ole haastattelun selostus vaan itsenäinen tekstikokonaisuus, on avain lehtijuttujen siteerauksen ja yleisemmin referoinnin kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen. Tämän tutkimuksen keskiöön valittu, Linellin (1998a–b) mukaan määritelty käsite rekontekstualisointi tukee kokonaisvaltaista ymmärrystä siteerauksesta: kielenkäytön kulloisetkin relevantit eli kielenkäyttäjien aktivoimat kontekstuaaliset piirteet vaikuttavat siihen ja ohjaavat sitä, mitä haastattelusta sitaatteihin referoidaan ja miten. Jotta toimituksellisen haastattelun ja siitä tehtyjen lehtijuttujen ja sitaattien suhdetta voi siis ymmärtää, on ymmärrettävä kummatkin kielenkäytön kontekstit.

Aineistopohjainen tutkimukseni täsmentää ja konkretisoi Linellin teoreettista rekontekstualisoinnin käsitettä kahdessa suhteessa. Ensinnäkin aiempien tutkimusten esiin nostama tekstiaineksen muokkausvaihe on silmiinpistäväyydestään huolimatta vain yksi pieni osa siteerausprosessia. Toiseksi ne kielelliset muokkaukset, joille sisällöt rekontekstualisoinnin edetessä Linellin (1998a: 155) mukaan ”altistuvat”, ovat tutkimukseni kohteena olevassa toimituksellisessa työssä konsanaan radikaalimpia kuin Linellin määritelmä antaa ymmärtää.

Tässä artikkelissa olen kuvannut, miten haastattelupuhetta rekontekstualisoidaan sitaateiksi. Kokonaisuutena aineistoni kuitenkin osoittaa, että rekontekstualisointiprosessin yksittäisiä osaprosesseja (ks. alalukuja 5.1, 5.2 ja 5.3) toteuttavat konkreettiset toimenpiteet vaihtelevat tilanteesta toiseen suuresti: Niiden määrä ja laatu vaihtelevat eri toimittajien mutta myös saman toimittajan tekemien juttujen välillä. Lisäksi määrä ja laatu vaihtelevat saman jutun sitaattien välillä ja jopa yksittäisen sitaatin sisällä. Osa sitaateista voi esimerkiksi olla hyvin sanatarkkaa siteerausta, osa vain väljästi haastattelupuhunnokseen perustuvaa.

Tutkimustulokset herättävät aiheellisen kysymyksen siitä, oliko aineiston rajausta kenties turhan väljä. Tutkimuksessa ei kuitenkaan aineistoni suhteellisesta suppeudesta huolimatta noussut esiin viitteitä siitä, että julkaisulla tai juttutyypillä olisi suoraviivaista korrelaatiota sen kanssa, mikä haastattelun ja sitaatin suhde on – ja kuten kävi ilmi, muokkaus saattoi olla erilaista myös yhden jutun ja yhden sitaatin sisällä. Se, että muokkauksen tapa vaihtelee samankin toimittajan eri jutuissa, osoittaa, että rekontekstualisoinnissa havaitussa vaihtelussa ei ole kyse vain toimittajien yksilöllisistä työtaperoista, vaikka nekin epäilemättä kokonaiskuvaan vaikuttavat.

Seuraava, toisentyypinen askel lehtijuttujen siteerauksen kokonaisvaltaisessa ymmärtämisessä on selvittää, mitkä seikat ohjaavat toimittajia siteeraamaan niillä moninaisilla tavoilla, joilla he tämän artikkelin tulosten mukaan siteeraavat. Tähän kysymyksen vastaaminen edellyttää siirtymistä aineiston kuvailusta sen selittämiseen, ja sitä kysymystä käsittelen toisaalla (ks. Haapanen tulossa 2016a, 2016b, 2016c).

Lähteet

- ADAMS, SALLY 2001: *Interviewing for journalists*. Abingdon: Routledge.
 BAHTIN, MIHAIL 1981: *The dialogic imagination. Four essays*. Austin: University of Texas Press.
 BAUMAN, RICHARD – BRIGGS, CHARLES 1990: Poetics and performance as critical perspectives on language and social life. – *Annual Review of Anthropology* 19 s. 59–88.

- BELL, ALLAN 1991: *The language of news media*. Oxford: Blackwell.
- BERNSTEIN, BASIL 1990: *Class, codes and control. Volume 4, the structuring of pedagogic discourse*. London: Routledge.
- BLOMMAERT, JAN 2005: *Discourse. A critical introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- CLARK, ROY PETER 2006: *Writing tools – 50 essential strategies for every writer*. New York: Little, Brown and Company.
- COTTER, COLLEEN 2010: *News talk. Investigating the language of journalism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- EKSTRÖM, MATS 2001: Politicians interviewed on television news. – *Discourse & Society* 12 s. 563–584.
- 2006: Interviewing, quoting, and the development of modern news journalism. A study of the Swedish press 1915–1995. – Mats Ekström, Åsa Kroon & Mats Nylund (toim.), *News from the interview society* s. 21–48. Göteborg: Nordicom.
- ETELÄMÄKI, MARJA 2006: *Toiminta ja tarkoite. Tutkimus suomen pronominiesta tämä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- FAIRCLOUGH, NORMAN 1992: *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.
- FLAHERTY, FRANCIS 2009: *The elements of story. Field notes on nonfiction writing*. New York: Harper Collins.
- FORDE, KATHY ROBERTS 2008: *Literary journalism on trial. Masson v. New Yorker and the first amendment*. Amherst: University of Massachusetts Press.
- GOLDSTEIN, NORM 2009: *The associated press stylebook and briefing on media law 2009*. New York: Basic Books.
- HAAPANEN, LAURI 2011: Sitaattien tehtävät ja tekeminen kaunokirjallisuus-journalistisissa lehtijutuissa. – *Media & viestintä* 34 s. 64–89.
- (tulossa 2016a): Directly from interview to quotations? Quoting practices in written journalism. – Ritva Laury, Marja Etelämäki & Elizabeth Couper-Kuhlen (toim.), *Combining clauses and actions in social interaction*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- (tulossa 2016b): Rethinking quoting in written journalism. From a verbatim reproduction to an intertextual chain. – *Cahier de l'Institut de Linguistique et des Sciences du Langage*. Université de Lausanne.
- (tulossa 2016c): Siteeraus lehtijutuissa. – Liisa Tiittula & Pirkko Nuolijärvi (toim.), *Puheesta tekstiksi. Puheen kirjallisen esittämisen alueita, keinoja ja rajoja*. SKST 1424. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- (tulossa 2016d): Monologisation as a practice of quoting. Obscuring the involvement of the journalist in written journalism. – *Journalism Practice*.
- HAAPANEN, LAURI – PERRIN, DANIEL (tulossa 2017): Media and quoting. – Colleen Cotter & Daniel Perrin (toim.), *Handbook of language and media*. London: Routledge.
- HAKULINEN, AULI 1997: Vuorottelujäsennys. – Liisa Tainio (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet* s. 32–55. Tampere: Vastapaino.
- HAKULINEN, AULI – SORJONEN, MARJA-LEENA 2009: Designing utterances for action. Verb repeat responses to assessments in Finnish. – Markku Haakana, Minna Laakso & Jan Lindström (toim.), *Talk in interaction. Comparative dimensions* s. 124–151. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HARRY, JOSEPH C. 2014: Journalistic quotation. Reported speech in newspapers from a semiotic-linguistic perspective. – *Journalism* 8 s. 1041–1058.
- HAVILAND, JOHN B. 1996: Text from talk in Tzotzil. – Michael Silverstein & Greg Urban

- (toim.), *Natural histories of discourse* s. 45–78. Chicago: University of Chicago Press.
- HEIKKINEN, VESA – LAUERMA, PETRI – TIILILÄ, ULLA 2012: Intertekstuaalisuus. – Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä & Mikko Lounela (toim.), *Genre-analyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja* s. 100–111. Helsinki: Gaudeamus.
- HELASVUO, MARJA-LIISA 2008: Minä ja muut. Puhujaviitteisyys ja kontekstuaalinen tulkinta. – *Virittäjä* 112 s. 186–206.
- HELLE, MERJA 2010: *Toimitustyö muutoksessa. Toiminnan teoria ja mediakonseptin käsite tutkimuksen ja kehittämisen kehyksenä*. Acta Universitatis Tamperensis 1578. Tampere: Tampereen Yliopistopaino.
- HOLMES, TIM 2008: Mapping the magazine. An introduction. – Tim Holmes (toim.), *Mapping the magazine. Comparative studies in magazine journalism* s. viii–xix. Abingdon: Routledge.
- HONKANEN, SUVI 2012: *Kielioppi ja tekstilaji. Direktiivin muotoilusta viraston ryhmäkirjeissä*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.
- ISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. SKST 950. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- JACOBI, PETER P. 1991: *The magazine article*. Bloomington: Indiana University Press.
- JOHNSON BARELLA, DORIS 2005: La literalidad en el uso de las citas directas en las noticias de la prensa regional Navarra. Dos casos: Diario de Noticias y Diario de Navarra. – *Comunicación y Sociedad* 2 s. 109–140.
- Journalistin ohjeet 2014*. Julkisen sanan neuvosto. http://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/ (30.3.2016).
- JUVONEN, RIITTA 2014: *Kirjoitelma ja tekijän ääni. Kehystämisen yhdyslauseet suomenkielisen ylioppilasaineen dialogisuuden hallinnassa*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.
- JÖNSSON, LINDA – LINELL, PER 1991: Story generations. From dialogical interviews to written reports in police interrogations. – *Text* 3 s. 419–440.
- KALLIOKOSKI, JYRKI 2005: Referointi ja moniäänisyys kielenkäytön ilmiönä. – Markku Haakana & Jyrki Kallioikoski (toim.), *Referointi ja moniäänisyys* s. 9–42. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KARLSSON, ANNA-MALIN – MAKKONEN-CRAIG, HENNA 2014: Texts and conversations. Traditions and perspectives from Sweden and Finland. – Anna-Malin Karlsson & Henna Makkonen-Craig (toim.), *Analysing text AND talk / Att analysera texter OCH samtal* s. 1–13. FUMS Rapport 233. Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.
- Kielitoimiston sanakirja*. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisu 37. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus 2014. www.kielitoimiston-sanakirja.fi, päivitetty 29.2.2016.
- KNUUTTILA, TARJA – LEHTINEN, AKI PETTERI 2010: Johdanto. – Tarja Knuuttila & Aki Petteri Lehtinen (toim.), *Representaatio. Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi* s. 7–31. Helsinki: Gaudeamus.
- KOMTER, MARTHA 2006: From talk to text. The interactional construction of a police record. – *Research on Language and Social Interaction* 3 s. 201–228.
- KOSKI, MAUNO 1985: Toiseen tekstiin viittaaminen nykyisessä kirjasuomessa. – Mauno Koski (toim.), *Lauseita ja ajatuksia* s. 70–179. Fennistica 5. Åbo: Åbo Akademi, Finska Institutionen.
- KOTILAINEN, LAURI 2003: *Parempi lehtijuttu*. Helsinki: Inforviestintä.
- KRAMER, MARK – CALL, WENDY (toim.) 2007: *Telling true stories. A nonfiction writers' guide*

- from the Nieman Foundation at Harvard University. London: Plume Books.
- KROON LUNDELL, ÅSA – EKSTRÖM, MATS 2010: "Interview bites" in television news production and presentation. – *Journalism Practice* 4 s. 476–491.
- KUIRI, KAIJA 1984: *Referointi Pohjois-Karjalan ja Kainuun murteissa*. SKST 405. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KULKKI-NIEMINEN, AULI 2010: *Selkoistettu uutinen. Lingvistinen analyysi selkotehtekin erityispiirteistä*. Acta Universitatis Tamperensis 1524. Tampere: Tampereen Yliopistopaino.
- KUUTTI, HEIKKI 2012: *Mediasanasto*. Jyväskylä: Media Doc Oy.
- LABOV, WILLIAM 1972: *Language in the Inner City. Studies in the Black English vernacular*. Philadelphia: University of Washington Press.
- LAURY, RITVA 1997: *Demonstratives in interaction. The emergence of a definite article in Finnish*. Studies in discourse and grammar 7. Amsterdam: John Benjamins.
- (toim.) 2008: *Crosslinguistic studies of clause combining. The multifunctionality of conjunctions*. Amsterdam: John Benjamins.
- LEE, SEOW TING 2004: Lying to tell the truth. Journalists and the social context of deception. – *Mass Communication & Society* 1 s. 97–120.
- LEHRER, ADRIENNE 1989: Remembering and representing prose. Quoted speech as a data source. – *Discourse Processes* 12 s. 105–125.
- LINELL, PER 1998a: *Approaching dialogue. Talk, interaction and contexts in dialogical perspectives*. IMPACT: Studies in language and society. Amsterdam: John Benjamins.
- 1998b: Discourse across boundaries. On recontextualizations and the blending of voices in professional discourse. – *Text* 2 s. 143–157.
- LUNDBERG, TOM 1992: *Tuhannen taalan juttu*. Jyväskylä: Weilin-Göös.
- 2001: *Kirjoita, vaikuta, menesty!* Helsinki: WSOY.
- LYONS, JOHN 1981: *Language and linguistics. An introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MAKKONEN-CRAIG, HENNA 1999: Speech quotations in newspapers as a form of language use. – Timo Haukioja, Ilona Herlin & Matti Miestamo (toim.), *SKY Journal of Linguistics* 12 s. 111–144.
- 2014: The emergence of a research tradition. Dialogically-oriented linguistic discourse analysis. – Anna-Malin Karlsson & Henna Makkonen-Craig (toim.), *Analysing text AND talk / Att analysera texter OCH samtal* s. 121–132. FUMS Rapport 233. Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.
- MAYNARD, DOUGLAS W. – SCHAEFFER, NORA CATE 2006: Standardization-in-interaction. The survey interview. – Paul Drew, Geoffrey Raymond & Darin Weinberg (toim.), *Talk and interaction in social research methods* s. 9–27. London: Thousand Oaks.
- MIKKOLA, PIIA 2014: Arvioivasta lomaketekstistä hienovaraisiin sananvalintoihin. Vuoron muotoilu ja rekontekstualisaatio kehityskeskustelun topikaalisissa siirtymissä. – *Virittäjä* 118 s. 525–553.
- NewsTalk&Text Research Group 2011: Towards a linguistics of news production. – *Journal of Pragmatics* 7 s. 1843–1852.
- NISSI, RIIKKA – LEHTINEN, ESA 2015: Conducting a task while reconstructing its meaning. Interaction, professional identities and recontextualization of a written task assignment. – *Pragmatics* 3 s. 393–423.
- NYLUND, MATS 2003: Asking questions, making sound-bites. Research reports, interviews and television news stories. – *Discourse Studies* 4 s. 517–533.
- 2006a: Journalism's vitality. On the narrative functions of quotes. – Mats Nylund & Åsa

- Kroon (toim.), *News from the interview society* s. 147–164. Göteborg: Nordicom.
- 2006b: Control and collaboration. Interviewing and editing in television news production. – Mats Nylund & Åsa Kroon (toim.), *News from the interview society* s. 207–222. Göteborg: Nordicom.
- 2011: The news-generating machine. The reporter-source interview in television news production. – *Journalism Practice* 4 s. 478–491.
- PIETILÄ, VEIKKO 1993: On tämä aika kamala – ja kiehtova – peli! – *Virittäjä* 97 s. 345–366.
- PENTTILÄ, AARNI 1963: *Suomen kielioppi*. Toinen, tarkistettu painos. Porvoo: WSOY.
- PERRIN, DANIEL 2013: *The linguistics of newswriting*. Amsterdam: John Benjamins.
- 2015: Multimodal writing in the newsroom. Paradigmatic, syntagmatic, and navigational variants. – Arlene Archer, & Esther Breuer (toim.), *Multimodality in writing. The state of the art in theory, methodology and pedagogy* s. 136–153. Leiden: Brill.
- RAVOTAS, DORIS – BERKENKOTTER, CAROL 1998: Voice in the text. The uses of reported speech in a psychotherapist’s notes and initial assessments. – *Text* 2 s. 211–239.
- RUBERG, MICHELLE (toim.) 2005: *Handbook of magazine article writing*. Ohio: Writer’s Digest Books.
- RUUSUVUORI, JOHANNA – TIITTULA, LIISA 2005: Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. – Johanna Ruusuvoori & Liisa Tiittula (toim.), *Haastattelu – tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus* s. 22–56. Tampere: Vastapaino.
- SARANGI, SRIKANT – BOOKES-HOWELL, LUCY 2006: Recontextualising the familial life world in genetic counselling case notes. – Maurizio Gotti & Françoise Salagar-Meyer (toim.), *Advances in medical discourse analysis. Oral and written contexts* s. 197–225. Bern: Peter Lang.
- SATOH, AKIRA 2001: Constructing imperial identity. How to quote the imperial family and those who address them in the Japanese press. – *Discourse & Society* 12 s. 169–194.
- SCHEGLOFF, EMANUEL A. – SACKS, HARVEY 1973: Opening up closings. – *Semiotica* 8 s. 289–327.
- SCOLLON, RON 2004: Intertextuality across communities of practice. Academics, journalism and advertising. – Carol Lynn Moder & Aida Martinovic-Zic (toim.), *Discourse cross languages and cultures* s. 149–176. Studies in language companion series 68. Amsterdam: John Benjamins.
- SHORT, MICHAEL 1988: Speech presentation, the novel and the press. – Willie Van Peer (toim.), *The taming of the text. Explorations in language, literature, and culture* s. 61–79. London: Routledge.
- SHORT, MICK – SEMINO, ELENA – WYNNE, MARTIN 2002: Revisiting the notion of faithfulness in discourse presentation using a corpus approach. – *Language and Literature* 4 s. 325–355.
- SKST = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SLEMBROUCK, STEF 1992: The parliamentary Hansard ‘verbatim’ report. The written construction of spoken discourse. – *Language & literature* 2 s. 101–119.
- SOLIN, ANNA 2006: Genre ja intertekstuaalisuus. – Anne Mäntynen, Susanna Shore & Anna Solin (toim.), *Genre – tekstilaji* s. 72–95. Tietolipas 213. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- SORJONEN, MARJA-LEENA 2001: Simple answers to polar questions. The case of Finnish. – Elizabeth Couper-Kuhlen & Margret Selting (toim.), *Studies in interactional linguistics* s. 405–431. Amsterdam: John Benjamins.

- TIILILÄ, ULLA 2007: *Tekstit viraston työssä. Tutkimus etuuspäästösten kielestä ja konteksteista*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- TIITTULA, LIISA – NUOLIJÄRVI, PIIRKKO 2013: *Puheen illuusio suomenkielisessä kaunokirjallisuudessa*. SKST 1401. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- (toim.) (tulossa 2016): *Puheesta tekstiksi. Puheen kirjallisen esittämisen alueita, keinoja ja rajoja*. SKST 1424. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- TÖYRY, MAIJA 2005: *Varhaiset naistenlehdet ja naisten elämän ristiriidat. Neuvotteluja lukijasopimuksesta*. Viestinnän julkaisuja 10. Helsingin yliopiston viestinnän laitos. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- TÖYRY, MAIJA – RÄTY, PANU – KUISMA, KRISTINA 2008: *Editointi aikakauslehdessä*. Helsinki: Taideteollinen korkeakoulu.
- TÖYRY, MAIJA – SAARENMAA, LAURA – SÄRKKÄ, NANNA 2011: Monitieteisyyden haaste aikakauslehtitutkimuksessa – kohti konsepti- ja tutkimustietoisuutta. – *Media & Viestintä* 34 s. 23–39.
- VAN CHARLDORP, TESSA 2014: ”What happened?” From talk to text in police interrogations. – *Language & Communication* 36 s. 7–24.
- VAN HOUT, TOM – MACGILCHRIST, FELICITAS 2010: Framing the news. An ethnographic view of business newswriting. – *Text & Talk* 30 s. 169–191.
- VANDENDAELE, ASTRID – CUYPERE, LUDOVIC DE – VAN PRAET, ELLEN 2015: Beyond ‘trimming the Fat’. The sub-editing stage of newswriting. – *Written Communication* 32 s. 368–395.
- WAUGH, LINDA R. 1995: Reported speech in journalistic discourse. The relation of function and text. – *Text* 1 s. 129–173.
- VIRTANEN, MIKKO 2015: *Akateeminen kirja-arvio moniäänisenä toimintana*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- VOUTILAINEN, EERO (tulossa 2016): Tekstilajitietoista kielenhuoltoa. Puheen esittäminen kirjoitettuna eduskunnan täysistuntopöytäkirjoissa. – Liisa Tiittula & Pirkko Nuolijärvi (toim.), *Puheesta tekstiksi. Puheen kirjallisen esittämisen alueita, keinoja ja rajoja*. SKST 1424. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

SUMMARY

Recontextualising interview discourse into quotations for written media

This article examines direct quoting in written journalism. Quoting is here conceptualised as recontextualisation, following Per Linell's definition, and analysed based on data consisting of recordings of authentic journalistic interviews from various journalists and the published articles based on these interviews. In addition, the ways and means of this recontextualisation are explained with the help of retrospective interviews conducted with these informant-journalists. Following Linell, the results of the analysis are structured into three functions of the process of recontextualisation: In decontextualisation, the quoted discourse is selected and extracted from the interview. Utterances from two or more places in an interview may be combined into one single quotation, and besides these concrete stretches of text, the mere content of the narrative or claim may be decontextualised. In contextualisation, the quoted discourse is positioned into the narration of the article. Since an article is dramaturgically speaking an independent text entity, the positioning need not follow the chronology of the interview. Furthermore, the dialogue between the journalist and the interviewee is monologised, that is to say, the involvement of the journalist in the original oral discourse is mostly obscured in the article and the quotations are presented as the interviewee's continuous and spontaneous speech. In textualisation, the quoted discourse is textually and linguistically modified. At least pauses, self-repairs, word repetitions and other features resulting from the process nature of the interview are deleted. In addition, recontextualised text can be trimmed and even large omissions made. Linguistic form is also polished towards the aspired standardised register, although occasional vernacular cues are possible. The analysis shows that modification and positioning in the new context can change the propositional meaning and the speech function of the quotation as well as the impression of the speaker represented by the quotation. However, linguistic modifications of quotations can occasionally neutralise the impact of the new context and can thus, at least to some extent, preserve a meaning equal to the original journalistic interview.

Haastattelupuheen rekontekstualisointi sitaateiksi lehtijuttuun

Artikkelissa tutkitaan journalistisessa haastattelussa esitetyn puheen ja siitä lehtijuttuun tehdyn suoran esityksen eli sitaatin suhdetta. Artikkelin keskeinen teoreettinen käsite on Per Linellin määrittelemä *rekontekstualisointi*, ja haastattelun rekontekstualisoitumista sitaateiksi tarkastellaan empiirisen, nauhoitetuista haastatteluista ja niiden pohjalta tehdyistä lehtijutuista koostuvan tutkimusaineiston pohjalta. Lisäksi analyysin kuvaamia rekontekstualisointitapoja perustellaan informantitoimittajien kanssa tehtyjen retrospektiivisten haastatteluiden avulla ja jäsennetään rekontekstualisoinnin osaprosessien mukaisesti. *Dekontekstualisoinnissa* siteerattava puhunnos valitaan ja irtotetaan haastatteludiskurssista. Sitaattiin saatetaan valita tekstiainesta useasta kohdasta haastattelua, ja toisaalta haastattelusta saatetaan dekontekstualisoida konkreettisen tekstiaineksen sijaan vain haastattelun sisältöä. *Kontekstualisoinnissa* siteerattava tekstiaines asemoidaan tarkoituksenmukaisiin kohtiin muokkautumassa olevaa lehtijuttua. Toimittajan ja haastateltavan käymä dialogi usein pelkistetään eli monologisoidaan sitaateiksi siten, että toimittajan roolia haastatteluvuorovaikutuksessa häivytetään ja sitaatti esitetään ikään kuin se olisi alkujaan haastateltavan itsenäisesti, yhtenäisesti ja omaehtoisesti tuottama. *Tekstualisoinnissa* siteeratun tekstiaineksen kieliasua muokataan, vähintään poistamalla puheen tauot, itsekorjaukset ja suunnitteluilmaukset. Lisäksi tekstiainesta usein karsitaan ja siihen saatetaan tehdä laajojakin poistoja. Sitaatin kieliasua myös hiotaan kohti tavoiteltavaa, yleiskielistä rekisteriä, joskin satunnaiset puheenomaiset piirteet ovat mahdollisia. Kokonaisuutena versioanalyysi osoittaa, että kielelliset muokkaukset ja uudelleen kontekstuaaliseen ympäristöön aseointi voivat muuttaa siteeratun diskurssin propositionaalista sisältöä, puhefunktioita ja sitaatin puhujasta rakentamaa vaikutelmaa. Joissain tilanteissa kielelliset muokkaukset toisaalta neutralisoivat uuden kontekstin vaikutuksia ja pitävät näin sitaatin merkitystä – ainakin joiltain osin – alkuperäisen haastatteludiskurssin mukaisena.

Kirjoittajan yhteystiedot (address):
etunimi.sukunimi@helsinki.fi